

Redactie

Arie Krijgsman

Vijverlaan 101

3319 SN Dordrecht

e-mail:

arcon46@kpnmail.nl

telefoon

tussen 10.00 en
16.00 uur

078-7504575

b.g.g.h.

06-25160899

www.tenanker.com

“Ten Anker”

Dit webmagazine bestaat uit een combinatie van eigen speurwerk, binnen gekomen berichten en aangeleverde redactie, gein en ongein over de Koninklijke Marine, Koopvaardij, Visserij, Binnenvaart en ander maritiem nieuws uit het heden en verleden.

Disclaimer

Deze extra toevoeging van het web-magazine fungeert als verlengstuk en is onafscheidelijk verbonden aan de website:

<https://www.tenanker.com>

en conformeert zich aan de regelgeving zoals daar is vermeld.

.....

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

Nummer 35 – 6e jaargang – 1 september 2023

Zo vochtend Nederlandse koopvaarders in de laatste wereldoorlog.
Van 's Lands Vloot tot Koninklijke Marine (19)
Reisverslag Hr.Ms. Van Gemert 1960
50 jaar SMD Kon. Marine deel 1
Het verraad van een Oost-Duitse Stasi- agent (slot)
Reisverslag van Squadron 127 Mijnenvegers 1960
Indië reportage 1947 deel 6
De man over de vrouw, uit de scheepskrant Hr.Ms. Utrecht
Compilatie Indisch Journaal deel V
Een kijkje in de machinekamer
De Verbindingsschool (AlleHens)
Historisch praatje Hr. Ms. Isaac Sweers
Indië onderzoek is niet objectief (slot)

Zó vochten Nederlandse koopvaarders in de laatste wereldoorlog

De Ondergang van de “Paulus Potter”, gevolgd door een sloepreis naar Nova Zembla.

Door Anthony van Kampen

Tekeningen van Reint de Jonge

Over de lotgevallen van de opvarenden van Nederlandse koopvaardij schepen in de laatste wereldoorlog is al heel wat geschreven. Er zullen dan ook niet zo heel veel Buitengaatsers zijn, die niet weten dat de strijd om de vrijheid van de wereld - want dóór vocht men in die oorlog om! - voor een groot deel buitengaats, op zee dus, uitgevochten is. Voor een groot deel ook door Nederlandse zeelieden, van wie er heel wat zijn gebleven. Zij betaalden ónze vrijheid met hun leven. Wat hier volgt is het verhaal van één tocht, één zeereis. Maar een reis, die nu al „historie" is geworden. De reis van het Nederlandse koopvaardij schip „Paulus Potter" onder kapitein W. J. Sissingh. Het schip was eigendom van de Rotterdamse Wijklijn, maar voer, zoals alle schepen in die dagen, voor de Nederlandse regering.

Begin juni 1942 werd het ingedeeld in een groot konvooi van 36 schepen, die zich bij Reikjavik, IJsland, bevonden. Het konvooi had als bestemming Archangel in Rusland. Dat betekende dat het de moeilijkste, meest beruchte route had te bevaren: de Moermansk-route- 27 juni vertrok deze armada, die als nummer PQ 17 kreeg. De „Paulus Potter" had nummer 11 in het konvooi. Het schip kreeg een plaats in de eerste kolom, een niet zó aantrekkelijke plaats dus! Het was, zoals alle schepen, geladen met oorlogsmaterieel, en had een bemanning bestaande uit 35 Nederlanders, 12 Brit- ten, 1 Schot, 2 Canadezen, 1 Australiër plus nog 19 Engelse kanonniers- Tenslotte waren er dan ook nog '15 Russische passagiers, overlevenden van een kort daarvoor plaatsgehad hebbende scheepsramp. ** Toen het konvooi IJsland verliet, vroeg de 51 - jarige kapitein Sissingh aan z'n 1e stuurman hoeveel kans die de „Paulus Potter" gaf om haar bestemming te bereiken. De stuurman hoefde niet erg lang na te denken: „10 %, kapitein, en dat is dan nog aan de optimistische kant", zei hij. Hoe groot zijn optimisme was, zou spoedig genoeg blijken. Het was een indrukwekkend schouwspel, konvooi PJ 17 te zien wegschuiven over zee. Want behalve die 36 schepen was er ook nog een vloot oorlogsschepen, die om het konvooi heen zwermden, om dat te beveiligen voor de altijd loerende vijand, die maar één doel had: ieder schip met bestemming Moermansk hetzij met torpedo's, hetzij met bommen of mijnen, te vernietigen. Meer dan één konvooi had zijn tol reeds moeten betalen. Er waren konvooien, waarvan slechts enkele schepen de bestemming bereikten. Het marine-escorte bestond uit jagers, korvetten, fregatten, trawlers, onderzeeboten, plus een tanker om in volle zee olie te kunnen verschaffen aan schepen die met brandstofgebrek kampten. En dan waren er ook nog beschermers die er wel waren, maar die de mannen op de koopvaardijvloot zelden of nooit zagen: 3 Engelse en 2 Amerikaanse kruisers, die ver weg de zee afzochten naar de vijand. Wie zo'n konvooi in zijn geheel zou kunnen overzien, zag in feite één geweldige oorlogsvloot. Alleen een vliegdekschip ontbrak nog!

En dan begint die onvergetelijke vaartocht over een verraderlijke zee, met in de lucht de vliegtuigen van de Duitse Luftwaffe, en in zee, onzichtbaar, ondergedoken, de sluipmoordenaars in de vorm van onderzeeboten. De eerste dagen kenmerkten zich door veel mist. Nu is er niets waar een zee- man zo'n hekel aan heeft als aan mist. Maar niet tijdens het varen in een Moermansk konvooi! Het belette de vijand de sche- pen op het spoor te komen. Na de mist kwam men al spoedig in het ijs terecht, eerst drijfijis en vervolgens ijsbergen. Een der schepen liep op een ijsberg en keerde met zware schade naar IJsland terug. Het zag IJsland nooit meer: de „wolven", de onderzeeboten, zwermden al rond het konvooi. Wie achter bleef of terugkeerde was verloren. Het schip werd twee uur later getorpedeerd en zonk.

Kort daarop zag kapitein Sissingh op de brug heel ver weg twee vliegtuigen, spoedig daarop 4, toen 6 en tenslotte 8. Het was de vijand.

Hij merkte het aan het afweergeschut op de jagers, die erin slaagden de toestellen te verdrijven. Op 2 na, die bleven. Ze werden steeds afgelost door 2 andere vliegtuigen. Het waren de „ogen" van de vijand. Men wist dat die ogen het konvooi niet meer zouden loslaten. En dan begint de aanval, die dagenlang zou voortduren en die door beide partijen met verbittering werd gestreden. Aanvalsgolf volgde op aanvalsgolf. Men was praktisch geen uur niet in de verdediging. Steeds opnieuw verschenen eskaders boven het konvooi, dat zich taai verdedigde. Aan beide kanten werden zware verliezen geleden. De 4e juli wordt dan een massale aanval door de vijand ondernomen. Uit alles blijkt dat men konvooi PJ 17 volledig wil vernietigen, wat ook de prijs daarvan zal zijn. De hel breekt los, een hel van duikende jagers en bommenwerpers die hun lading boven het konvooi uitwerpen. Onderzeeboten lanceren torpedo's. Tal van vliegtuigen worden neergeschoten en komen in zee terecht maar ook heel wat schepen van het konvooi gaan naar de kelder. Een deel der opvarenden wordt gered door de escortevaartuigen, een ander deel vindt een graf in de golven.

Er komt een moment dat de commodore van het konvooi, de leider van de vloot, een radiobericht laat uitzenden dat iedere kapitein met verbijstering vervult: - laat elk schip op eigen gelegenheid de bestemming te zien bereiken. Het bericht betekende dat het konvooi ontbonden moest worden, dat elk schip aan zichzelf werd overgelaten. De kapiteins meenden dat dit zoiets als een zekere zelfmoord moest betekenen. Geen van hen begreep dan ook waarom dit sein juist nu gegeven werd. Later bleek dat het enorme Duitse slagschip „Tirpitz" achter het konvooi aanzat. Indien dit kans zag de schepen onder bereik van

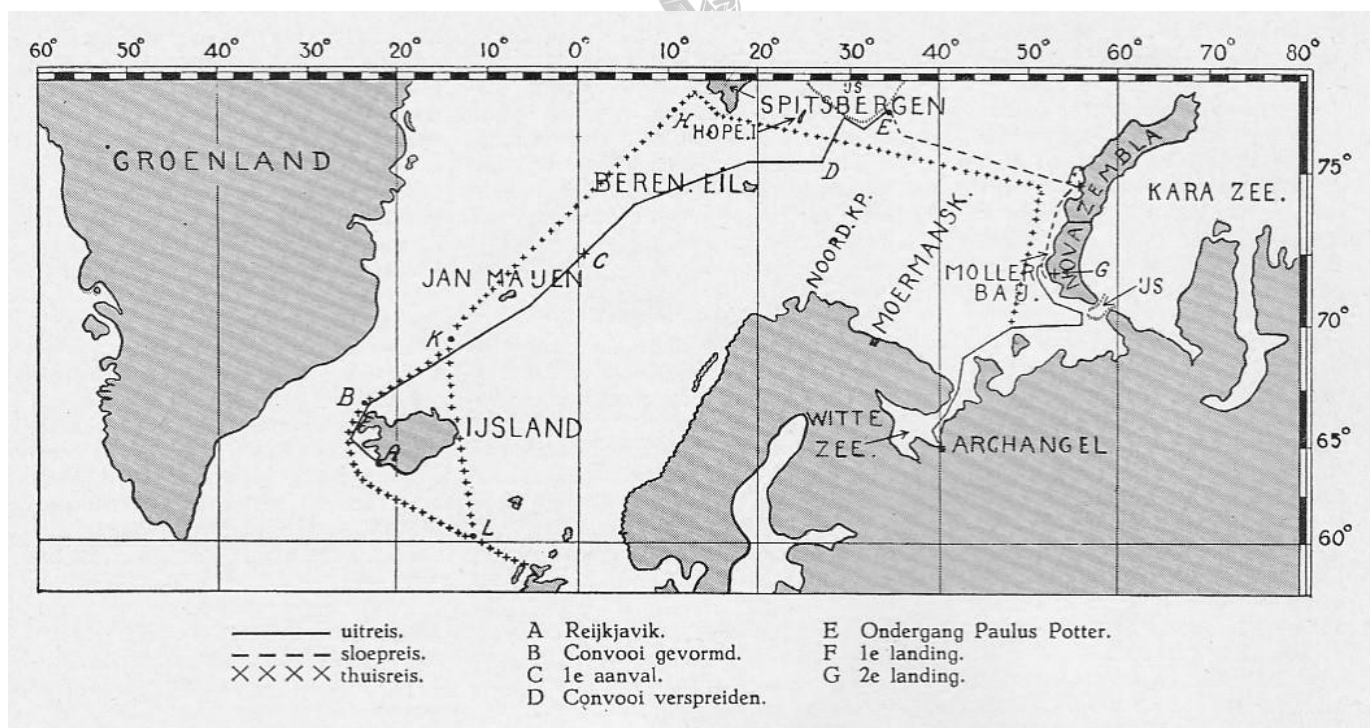
zijn verdragend geschut te krijgen, zou elk schip in de kortst mogelijke tijd in de grond worden geboord.

Dat was de reden van het raadselachtige en voor de bemanningen zo dramatische radiobericht. En zo bleef ook de „Paulus Potter", volledig aan zichzelf overgelaten, op zee achter. Wat moest men doen? Er werd scheepsraad gehouden en men besprak de mogelijkheden. Er waren er niet veel. Men overwoog naar Spitsbergen koers te zetten, en daar te wachten tot het ergste voorbij zou zijn. Maar was Spitsbergen nog vrij? Waren daar geen Duitsers? Men wist het niet. Beter leek naar het noorden te varen, zo ver als het poolijs toestond, om aldus buiten bereik van de vliegtuigen van de vijand te blijven. Vervolgens kon men dan proberen via het poolijs naar Nova Zembla op te stomen, waar men hoopte op hulp van de Russische zee- of luchtmacht. Men kreeg niet veel tijd voor beraadslagingen. Plotseling zwermde talrijke onderzeeboten om de uit elkaar stuiven- de vloot heen. Er werd een slachting aangericht onder de thans goeddeels weerloze schepen, waaraan de „Paulus Potter" echter als door een wonder wist te ontkomen. Men ontmoette kort daarop een Amerikaans en een Engels schip en men bleef met z'n drieën bij elkaar. Totdat 7 duikbommenwerpers het eenzame trio vonden en een aanval erop begonnen. De Brit werd als eerste getroffen, spoedig gevolgd door de Amerikaan. De „Paulus Potter" was thans alleen overgebleven, omzwermd door onderzeeboten en vliegtuigen. De 10% van de eerste stuurman leken nu wel heel erg aan de optimistische kant! De luchtvloot dook over de „Paulus Potter", waarvan de kanonnières als duivels schoten.

Ze hadden succes: twee der aanvallers werden doorzeefd en stortten in zee neer. Maar er bleven er teveel over, die het schip met een regen van bommen bestookten. Het schip trilde en sidderde. Alles begon te scheuren en barstte open. Bij iedere nieuwe aanval bleek duidelijk dat het zij einde tegemoet ging. Het werd langzaam maar zeker uit elkaar gereten. Het was al een stervend schip. Steeds nieuwe vliegtuigen en steeds nieuwe reeksen bommen.

Het had er echter veel van dat het schip niet dodelijk getroffen kón worden!

Die ene, laatste, definitieve treffer bleef uit. De bommen kwamen zo dicht bij het schip terecht, dat de stoompijpen in de machinekamer door de explosies afknaptten. Men kon geen stoom meer houden. En de munitie raakte op. De „Paulus Potter” was zijn einde nu zeer nabij Het schip maakte reeds zware slagzij en sturen was al lang onmogelijk geworden. ** Toen gaf kapitein Sissingh het bevel: „- in de sloepen -”. In drie sloepen verliet men het langzaam zinkende, gehavende, kapotgebombardeerde schip, dat zich zo dapper had verdedigd. Tenslotte bevonden zich daarop alleen nog kapitein Sissingh, de eerste werktuigkundige, en twee kanonnières. De eerste werktuigkundige vond zijn kapitein op de brug. Het is bekend gebleven wat hij hem zei: „Bent U klaar kapitein! Denk erom, geen heldendood als Van Speyk” De motorboot kwam langszij en hiermee brachten zich de laatste opvarenden in veiligheid. Nu... veiligheid.. ! Zodra de sloepen en de motorboot wegvoeren, werden ze opnieuw vanuit de lucht beschoten door de Duitse helden, die meenden een gemakkelijke prooi te hebben aan de weerloze mannen. Het schip maakte intussen nog meer slagzij, en zou kort daarop voorgoed in de golven verdwijnen.

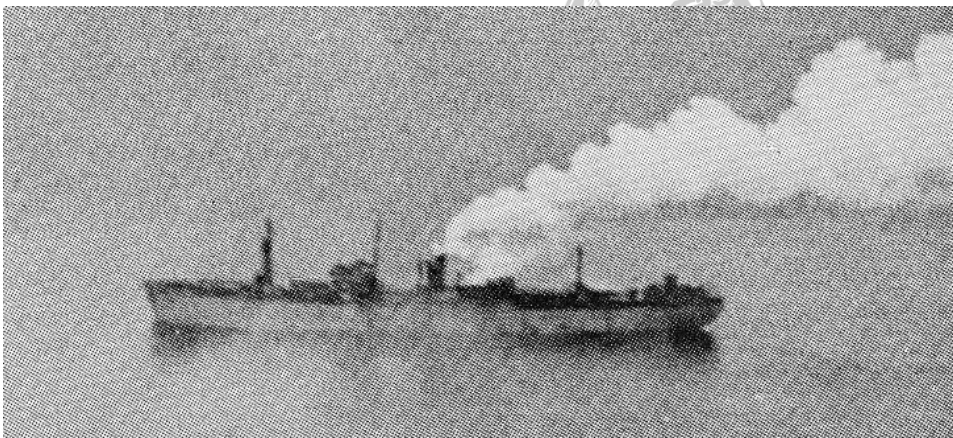
En zo begint een lange, eindeloos lijkende vaartocht in de open boten naar een verre, ongewisse bestemming. Kapitein Sissingh had berekend dat ze zich op 780 mijl van de Noordpool bevonden en op 430 van Nova Zembla. Hij besloot daarheen te varen. Tenminste, te proberen het eiland te bereiken. Het zag er niet bijster hoopvol uit. Nadat een zeiltje was gehesen, bleek dat men beschikte over één kompas en één sextant als navigatiemiddelen. Er was weinig proviand aan boord en niet veel water. De tocht zou, als alles meeliep, zeker 12 dagen duren. Indien men in leven kon blijven met de geringe rantsoenen had men een kans. Aannemende dat men de lage

temperaturen zou kunnen doorstaan. Er vindt dan kort daarop een ontmoeting plaats met de sloepen van het Amerikaanse en Engelse schip, die even vóór de „Paulus Potter" waren vernietigd. De Amerikanen voelden niets voor Nova Zembla, maar de Britten besloten in de buurt van de Nederlanders te blijven

Wat dan volgt is een verhaal op zichzelf. Een verhaal van mist en sneeuw en ijs.

Van kou, honger en dorst. De boten verliezen het contact met elkaar. Een aantal opvarenden lijdt aan uitputting en wanhoop. Men komt in een school walvissen terecht. Niets wordt de zeelieden bespaard. Desondanks ziet kapitein Sissingh kans de moed onder hen levend te houden. Hij wil Nova Zembla bereiken, kost wat kost. En ze bereiken Nova Zembla !! Het is een groot moment als ze dwars door de ijsbergen de ruwe, woeste, ongenaakbare kust van het eiland eindelijk voor zich zien opdoemen. Land ! Ook al is dat land het pooleiland Nova Zembla. Vervolgens begint dan de vaartocht om het eiland. Men hoopt op contact met de Russen die zich waarschijnlijk ergens op het eiland bevinden. En men vindt ze: een Russisch marineschip wordt gepraaid, en dat is dan het voorlopig einde van de beproevingen van de opvarenden van de „Paulus potter,, Een Russische bommenwerper brengt hen in tweemaal 7 uur vliegen naar Archangel, waar ze in een ziekenhuis worden opgenomen.

Na hun herstel monsterezen ze aan op een nieuw schip, dat ook weer in konvooi de weg terug gaat. Die terugreis is dan wederom een verhaal van voortdurende strijd met de vijand. Kapitein Sissingh bereikt tenslotte Engeland. Veel later dan zijn mannen. Omdat zijn voeten af gevoren waren. Hij was invalide. Ze moesten geamputeerd worden. En dat was de prijs van zijn aandeel ín de strijd ter zee, geleverd door de mannen van onze koopvaardij....., toen het om het hoogste goed ging wat een volk kan bezitten: zijn vrijheid.

Van het Nederlandse stoomschip „Paulus Potter" bestaan praktisch geen foto's. Dit is een authentieke Duitse opname van één van de vliegtuigen, die het Nederlandse schip aanvielen.

Het stoomschip „Paulus Potter" werd in 1942

gebouwd op de werf van J. L. Thompson & sons Ltd te Sunderland als „Empire Johnson"; het werd daarop door de Nederlandse regering overgenomen en herdoopt in „Paulus Potter". op 5 juli van datzelfde jaar werd het schip door Duitse luchtaanvallen ernstig beschadigd, toen het in het konvooi PQ 17 op weg was van Reykjavik naar Noord- Rusland.

op 13 juli 1943 werd de „pautus potter" door de Duitse onderzeeboot „U 255" met een torpedo tot zinken gebracht.

Foto van een opname van één der beruchte Moermansk-konvooien. Hevig waren de aanvallen, die de Duitse onderzeeboten en vliegtuigen op de geallieerde konvooien naar Noord - Rusland deden, doch met grote hardnekkigheid sloegen de geallieerde koopvaardij schepen deze af. Toch waren de verliezen zwaar.

Kort vóór deze opname werd genomen vloog een geallieerd munitieschip door een voltreffer in de lucht.

Artikel uit
"Buitengaats" oktober
1966 no: 20

VAN 'S LANDS VLOOT TOT KONINKLIJKE MARINE (DEEL 19)

Marine Luchtvaartdienst (vervolg)

VLIEGTUIGSQUADRON No. 320

Tijdens de tweede wereldoorlog werd het Squadron No. 320 in dienst gesteld en bij de R.A.F. ingedeeld. Talrijke oorlogsvluchten werden uitgevoerd en als blijk van waardering werd door Z.M. Koning George VI van Engeland aan dit Squadron een R.A.F. squadron-embleem toegekend.

Teneinde de trotse traditie en de historie van het Squadron in leven te houden werden de elementen van het R.A.F.-embleem zoveel mogelijk in het huidige embleem opgenomen.

De oranjeboom stelt voor de trouw aan het Huis van Oranje en de Staat der Nederlanden, zoals deze door het personeel van het Squadron tijdens de tweede wereldoorlog werd betoond. De golvende zee symboliseert het grotendeels boven zee gelegen operatieterrain van het Squadron. De daaromheen gelegen blauwe zoom met onderbroken dwarsbalk doet denken aan de R.A.F.-emblemen en stelt voor de band, die tussen het Squadron en de R.A.F. tijdens de tweede wereldoorlog heeft bestaan.

Vertaling embleemspreuk: „Wij worden geleid door een vrije geest”.

Vliegtuigsquadron 320

Het 320ste Squadron werd in 1940 opgericht als een Nederlandse eenheid in de Britse Royal Air Force. Als zodanig heeft het gedurende de gehele oorlog aan de strijd deelgenomen. Het Squadron is thans gestationeerd op het Marine Vliegveld „Valkenburg” en is uitgerust met de moderne Lockheed „Neptune” vliegtuigen voor onderzeebootbestrijding.

De bakermat van Vliegtuigsquadron No. 320 is het in Engeland gelegen vliegveld „Pembroke Dock”, waar het op 1 Juli 1940 werd gevormd uit een detachement van de Marine Luchtvaartdienst en een aantal stokers, afkomstig van enkele Nederlandse oorlogsbodems, later aangevuld met vliegers en meccano's van de Militaire Luchtvaart. Aanvankelijk werd gevlogen met uit

Nederland overgevlogen Fokker T VIII watervliegtuigen, later vervangen door het type „Lockheed Hudson”.

Was in de eerste oorlogsjaren het Squadron ingedeeld bij het Coastal Command van de Royal Air Force en bestond haar taak uit verkennings- en offensieve vluchten boven het zeegebied rond Engeland, met de indienststelling van de „Mitchellvliegtuigen” kwam aan deze maritieme taak een einde. Het Squadron werd ingedeeld bij de kort tevoren geformeerde 2e Tactische Luchtmacht. Er volgde toen een periode van hard werken en het uitvoeren van bom-opdrachten ter uitschakeling van de achter de Franse kust gelegen V-l opstellingen. Zwaar waren de slagen, die het Squadron in die periode onderging, zwaarder dan de verliezen, die men bij het Coastal Command had moeten lijden. In minder dan drie maanden tijds vielen acht bemanningen aan deze opdrachten ten offer; het moreel bleef echter ongeschokt.

Eind 1944 verhuisde het Squadron naar het vaste land van Europa, waar het eerst vanuit Melsbroek — een nabij Brussel in het inmiddels bevrijde gebied van België gelegen vliegveld — haar offensieve rol bij de 2e Tactische Luchtmacht voortzette om vervolgens de laatste weerstand van de vijand te helpen breken door het bombarderen van de nog in onbezet Duitsland gelegen verdedigingswerken. Kort na V.E.-day volgde overplaatsing naar Engeland, alwaar het Squadron werd ontbonden om in 1949 te worden herboren op het Marine Vliegveld „Valkenburg”.

VLIEGTUIGSQADRON No. 860

Dit vliegtuigsquadron is samengesteld uit jachtvliegtuigen, welke van een vliegkampschip opereren. Zijn hoofdtaak bestaat uit het beschermen van het eigen verband. Het embleem beoogt deze taak meer te geven.

De gevleugelde, gepantserde vuist stelt de aanvallende kracht van het Squadron voor, welke de attaquerende vijandelijke vliegtuigen, weergegeven door de „rode” bliksemschichten, afweert. De golvende baren geven aan dat het gebied van actie boven de zee ligt.

Vertaling embleemspreuk: „Afwierend tref ik”.

Vliegtuigsquadron 860

Vliegtuigsquadron No. 860 werd op 15 Juni 1943 te Donibristle (Engeland) opgericht en is dus, zoals vliegtuigsquadron No. 320, een „oorlogsveteraan”.

Het werd uitgerust met éénmotorige verkenners, „Swordfishes” genaamd, en opereerde in den beginne vanaf tankers en graanschepen, die van een vliegdek waren voorzien (de z.g. Merchant Aircraft carriers). Het hoofddoel was de vijandelijke onderzeeboten onder water te houden en, indien de commandant van een U-boot het waagde toch boven water te komen, deze U-boot aan te vallen en te vernietigen. Kort na het beëindigen van de tweede wereldoorlog viel dit Squadron als eerste de eer te beurt om vanaf een eigen vliegkampschip te „opereren”.

Grumman TBM 3W2 „Avenger”.

Dit vliegkamp schip was Hr. Ms. Karel Doorman, de voorganger van de huidige „Karel Doorman”. Uitgerust met „Fireflies” werd het Squadron door genoemd

vliegkampschip naar Nederlands Indië gebracht, waar het op het Marine Vlieggkamp „Morokrem-bangan” te Soerabaja gestationeerd werd en aan de eerste en tweede politionele actie heeft deelgenomen.

In 1950 vertrok Vliegtuigsquadron No. 860 weer terug naar Nederland, waar het zijn basis kreeg op het Marine Vlieggkamp „Valkenburg” en met Hawker „Sea furies” werd uitgerust. In November van dat jaar landde het voor de eerste maal aan boord van de nieuwe „Karel Doorman”.

Sindsdien heeft het Squadron aan vele oefeningen deelgenomen en enige „verre” reizen gemaakt. Zo vertrok het in Januari 1952 naar de Nederlandse Antillen, terwijl in het voorjaar van 1954 Amerika en Canada bezocht werden. Beide reizen werden gemaakt aan boord van Hr. Ms. Karel Doorman.

Sinds 15 Juni 1956 is het Squadron tijdelijk uit dienst gesteld, wegens omscholing op straaljagers (—Sea Hawks”).

Fairy "Firefly"

Vliegtuigen

FAIRY FIREFLY MK I, MK IV EN MK V

Type MK I: éénmotorige laagdekker met intrekbaar landingsgestel en opvouwbaar vleugel; onderzeebootbestrijdings-vliegtuig voor vlieggkamp-schepen.

Afmetingen: spanwijdte 13,50 meter; lengte 11,25 meter; hoogte 4,47 meter. Bewapening: 4 mitrailleurs van 20 mm; raketten; bommen.

Motor: Rolls Royce Griffon-12, 12 cylinder in V-vorm, 1990 pk. Bemanning: een persoon.

Type MK IV en V: éénmotorige laagdekker met intrekbaar landingsgestel en opvouwbaar vleugel; jager-verkenner voor vlieggkamp-schepen. Afmetingen: spanwijdte 12,50 meter; lengte 11,55 meter; hoogte 4,37 meter. Bewapening: 4 mitrailleurs van 20 mm; raketten; bommen.

Motor: Rolls Royce Griffon-74, 12 cylinder in V-vorm, 2250 pk.

Bemanning: twee personen.

In gebruik bij Vliegtuigsquadron No. 1, No. 5 en No. 7.

GRUMMAN TBM 3W2 EN 3S2 „AVENGER”

Eénmotorig verkennings-vliegtuig (3W2) en aanvalsvliegtuig (3S2) voor onderzeeboot-bestrijding. Opvouwbaar vleugel en intrekbaar landingsgestel; speciaal bestemd voor het opereren vanaf vlieg-kamp-schepen.

Het verkenningsvliegtuig is voorzien van opsporingsapparatuur in een radarknobbel onder de romp; het aanvalsvliegtuig bevat de bewapening.

Afmetingen: spanwijdte 16,5 meter; lengte 12 meter; hoogte 4,7 meter. Bewapening: (type 3S2) 2 mitrailleurs van 12,7 mm; raketten; dieptebommen. Motor: Wright Cyclone R 2600-20, 14 cylinders, 1750 pk. Bemanning: (type 3W2) twee personen; (type 3S2) drie personen.

Sikorsky S-51

In gebruik bij Vliegtuigsquadron No. 2 en No. 4.

HAWKER SEAFURY MK XI

Eénmotorige laagdekker met intrekbaar landingsgestel en opvouw-bare vleugel. Jachtvliegtuig, speciaal bestemd voor het opereren vanaf vliegkampschepen.

Afmetingen: spanwijdte 11,7 meter; lengte 10,55 meter; hoogte 4,41 meter. Bewapening: 4 mitrailleurs van 22 mm; raketten, bommen.

Motor: Bristol Centaurus-18, 2470 pk.

Bemanning: een persoon.

In gebruik bij Vliegtuigsquadron No. 3.

LOCKHEED P2V-5 EN P2V-7 „NEPTUNE”

Tweemotorig lange-afstands patrouille vliegtuig voor onderzee-bootbestrijding. Vrijdragende midden-dekker met intrekbaar landingsgestel De mitrailleurkoepel in de neus kan vervangen worden door een waarnemers- koepel. De mitrailleur-koepel in de staart kan vervangen worden door een electronische inrichting voor het op-sporen van onderzee-boten.

Afmetingen: spanwijdte 30,50 meter; lengte (met mitrailleurkoepels) 23,15 meter; hoogte 8,55 meter. Bewapening: 2 kanons van 20 mm in de neus; 2 mitrailleurs van 12,7 mm in de rugkoepel; bommen; raketten; torpedo's. Motor: twee 18 cylinder Wright R 3350

30W compoundmotoren, d.w.z. aan iedere motor zijn drie door de uitlaatgassen aangedreven turbines verbonden. Het vermogen is 3250 pk per motor bij 2900 omwentelingen per minuut.

Bemanning: zeven tot negen personen. In gebruik bij Vliegtuigsquadron No.320.

Lockheed "Neptune"

SIKORSKY S-51

Eénmotorig hefschroef-vliegtuig voor verbindingen, transport en zee-opsporingen- en reddingsdoel-einden. Uitgerust met hijs-installatie om voorwerpen of personen tijdens stilhangen in de lucht van de grond of uit zee op te pikken.

Afmetingen: diameter hoofdrotor 14,90 meter; diameter staartrotor 2,64 meter; lengte 17,39 meter; hoogte 5,93 meter.

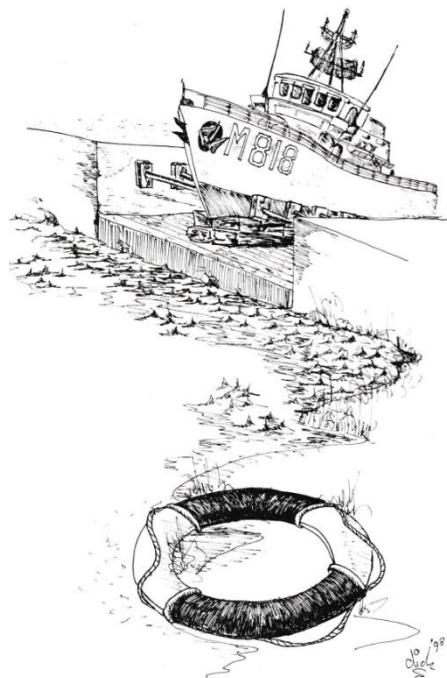
Bewapening: niet bewapend.

Motor: Pratt & Whitney B-4 Wasp Junior, 9 cylinder, 450 pk, gemonteerd in het middenstuk van de romp in horizontale stand. Koeling door ventilatie-inrichting.

Bemanning: (biedt plaats aan vier personen).

In gebruik bij Vliegtuigsquadron No. 8.

Bron: 1957

50 jaar Sociaal Medische Dienst Koninklijke Marine (1)

"Over reddingsboei en personeelsdok"

De Sociaal Medische Dienst Koninklijke Marine

Het embleem

In zilver een reddingsboei in natuurlijke kleuren, zijnde boven en beneden een witte baan en rechts en links een baan van keel, voorzien van vier smalle banden van sabel en vier grijpeinden van goud, waarvan de tieren voorgesteld zijn door schuine strepen van sabel. Als embleemspreuk *SUSTENTO INFORTUNATOS* (IK ONDERSTEUN DE ONGELUKKIGEN) in Latijnse letters van sabel een lint van zilver.

(Beschikking 463053/445251 van 28 december 1956)

Het embleem symboliseert de steun, die de Sociaal Medische Dienst verleent aan degenen die ongeschikt zijn geworden voor de dienst. Het is ontworpen door de luitenant ter zee arts der 2e klasse oudste categorie KMR E. Timmer.

Sociaal Medische Dienst

op

Inhoud

Het herinneringsboek '50 jaar SMDKM' is onderverdeeld in een aantal hoofdstukken.

Na het voorwoord, door de DPKM SBNA L.J.W.E. Brand, begint het boek via een inleiding met het ontstaan van de Sociaal Medische Dienst.

In het hoofdstuk - De organisatie, haar personeel en patiënten - wordt de personele kant van de geschiedenis tot aan de 90-er jaren belicht.

Het hoofdstuk - De gebouwen en terreinen - geeft een beeld van de infrastructuur in de afgelopen 50 jaar, tevens wordt de ontstaans- geschiedenis van de gebouwen beschreven.

In het hoofdstuk - SMD in de jaren 90 - wordt de huidige organisatie beschreven waarbij, aan de hand van een organogram, de diverse afdelingen met hun eigen verleden te boek worden gesteld.

Het afsluitende hoofdstuk - De toekomst - hierin werpt het hoofd SMDKM, KTZAR M.J.J. Hoejenbos een blik in de toekomst.

Als bijlage zijn toegevoegd; een opsomming van alle commandanten van de sociaal medische dienst, hoofd van de sociaal medische dienst van de Koninklijke marine en commandanten van de marinekazerne Driehuis en een lijst met bronvermeldingen.

Voorwoord

Als een vast en geruststellend baken in een doorgaans woelige omgeving is de Sociaal Medische Dienst niet meer uit de Koninklijke Marine weg te denken. De vergelijking met het “personeelsdok” waarin tijdelijk minder operationeel inzetbare een goede “onderhoudsbeurt” kunnen ondergaan is zonder meer een juiste.

Het is erg veel waard, en ook een geruststellende gedachte, te weten dat als het om wat voor reden dan ook even niet meer helemaal gaat je kunt terugvallen op een organisatie waar alle expertise aanwezig is om je weer op de rails te zetten.

Niemand plant om gedurende zijn KM-loopbaan een “bovenrolplaatsing” bij de SMD te ondergaan, maar als het nodig is zo’n SMD-reddingsboei te krijgen toegeworpen kan die ook met beide handen worden gegrepen.

Eens heb ik een voormalig hoofd SMD horen zeggen dat iedere marineman of -vrouw er recht op had om tenminste éénmaal gedurende zijn of haar loopbaan op de SMD een beroep te doen. Velen zullen zich, om overigens begrijpelijke redenen, gelukkig prijzen dat zo’n beroep op de SMD niet nodig is geweest.

Maar ook zeer velen zijn innig dankbaar dat hen op het moment dat het hard nodig was een helpende hand, in welke vorm dan ook, werd toegestoken.

Het is een groot goed om als KM-organisatie te kunnen beschikken over een instelling waar zoveel kennis, kunde, vaardigheid en menselijk medeleven aanwezig is om, zoals de spreuk onder het embleem van de SMD zegt, de ongelukkigen of zwakkeren te ondersteunen.

Al vijftig jaar lang heeft de dienst haar grote waarde bewezen en bijgedragen aan een optimaal functioneren van het personeel binnen de Koninklijke Marine. Zonder meer is een groot compliment op zijn plaats voor al die nijvere en meelevende medewerkers die door de jaren heen de bemanning van de SMD, zowel in Leiden als in Driehuis, hebben gevormd. Hun inspanning was een onmisbare bijdrage aan de inspanning die de marine als geheel leverde.

Daarom ook wens ik het gehele personeel van de Koninklijke Marine, en in het bijzonder de huidige bemanning van de Sociaal Medische Dienst Koninklijke Marine, van harte geluk met de 50-jarige SMD.

Dat zij tot in lengte van dagen op dezelfde wijze haar rol zal mogen spelen en kan doen wat zij zich tot doel heeft gesteld: “IK ONDERSTEUN DE ONGELUKKIGEN”.

DE DIRECTEUR PERSONEEL KM

L.J.W.E. Brand, SBN(A)

Inleiding

Bij een vijftigjarig jubileum past een terugblik. Herinneringen van mensen die deel van deze organisatie zijn of waren. Interviews in diverse kranten en bladen, publikaties van of over de Sociaal Medische Dienst (SMD), archieven, scripties, jaarverslagen en foto's vullen de herinneringen aan en geven een beeld over het verleden van deze 'GOUDEN' dienst.

Het verleden wordt mooi verdeeld in een 25 jarige Leidse periode en een 25 jarige periode in Driehuis. Werd de eerste periode overschaduwd door de voortdurende dreiging van opheffing, verplaatsing dan wel het opgaan in een interkrijgsmachtelijke organisatie, de tweede periode kenmerkte zich door toenemende belangstelling voor de SMD, zowel van binnen als buiten de Koninklijke marine, en een verdere professionalisering van de hulpverlening.

Kenmerkend voor de gehele periode zijn de zelfwerkzaamheid, het enthousiasme en de grote inzet van het personeel bij de uitvoering van hun taken.

Het ontstaan van de Sociaal Medische Dienst

De Koninklijke marine (KM) kreeg vlak na de tweede wereldoorlog te maken met vele oorlogsgewonden, gehandicapten, invaliden en zieken, behorend tot het personeel van de KM. Zij waren met name afkomstig uit krijgsgevangenkampen en vonden opvang en verzorging in ziekenhuizen en verpleegcentra verspreid over het land. De KM rekende het tot haar taak de geneeskundige zorg voor het eigen personeel op zich te nemen. Een sterke spreiding van het patiëntenbestand bemoeilijkte echter een doelmatige geneeskundige, sociale en administratieve begeleiding. De Koninklijke marine achtte het daarom wenselijk te streven naar een centrale opvang. Dit streven werd mede ingegeven door de naoorlogse druk op het revalidatiebeddenbestand van niet militaire revalidatiecentra. De KM kende voor een optimaal herstel, grote betekenis toe aan het gevoel 'er bij te horen' ook als patiënt. Het gemis aan accommodatie en problemen bij het opzetten van een voor haar taken toegeruste organisatie belemmerden een snelle verwezenlijking van het streven.

In januari 1946 werd de Marinekazerne Amsterdam weer in gebruik genomen. Voor de kazerne lag, in de binnenhaven van het Marinecomplex, een rijnaak met een groot rood kruis op de boeg. Dit schip was door de Duitsers als hospitaalschip gebruikt en ging nu dienst doen als ziekenboeg. Onder de bemanning van de kazerne was een vrij groot aantal mariniers bestemd voor de opleiding tot ziekenverpleger bij de Mariniersbrigade. Deze militairen deden o.a. dienst in de ziekenboeg. Er werden militairen naar Nederlands Indië uitgezonden maar er begonnen ook patiënten uit de 'Oost' terug te komen; voor een deel kwamen deze terecht in de drijvende ziekenboeg, anderen werden opgenomen in ziekenhuizen.

In de loop van het jaar kwam er een nieuwe arts, kapitein der mariniers D.H.F. Wolters. Hij nam zijn intrek in de schipperskajuit en weldra woei er een frisse wind door schip en bemanning. De

ziekenverplegers kregen een goed studieboek, 'Voorlezingen over ziekenverpleging', geschreven door J. Eduard Stumpff (814 pagina's dik!).

Dr. Wolters had bijzonder veel aandacht voor de patiënten die uit Nederlands Indië terugkeerden. Regelmatig ging hij naar Den Haag om te pleiten voor maatregelen om deze mensen te helpen. Nadat in 1947 de 'van Ghentkazerne' weer in dienst gesteld werd, vertrok Dr. Wolters met 'zijn' ziekenboeg naar Rotterdam.

Het Depot Korps Mariniers (DKM)

Het Depot Korps Mariniers (DKM) was gevestigd in de "van Ghentkazerne" te Rotterdam en fungeerde ook als depot voor zieken. Alle chronische zieken van het Korps Mariniers en alle zieken en gewonden die uit Indië terugkeerden, werden in de rol van het DKM geplaatst, waardoor behandeling en verzorging op één locatie kon geschieden.

De accommodatie bestond uit een ziekenboeg met 36 bedden (de grote sportzaal) en 2 isolatiekamers met 2 bedden waar besmettelijke patiënten (t.b.c.) verpleegd konden worden. De medische dienst had ook de beschikking over een slaapzaal met 70 slaappleaatsen.

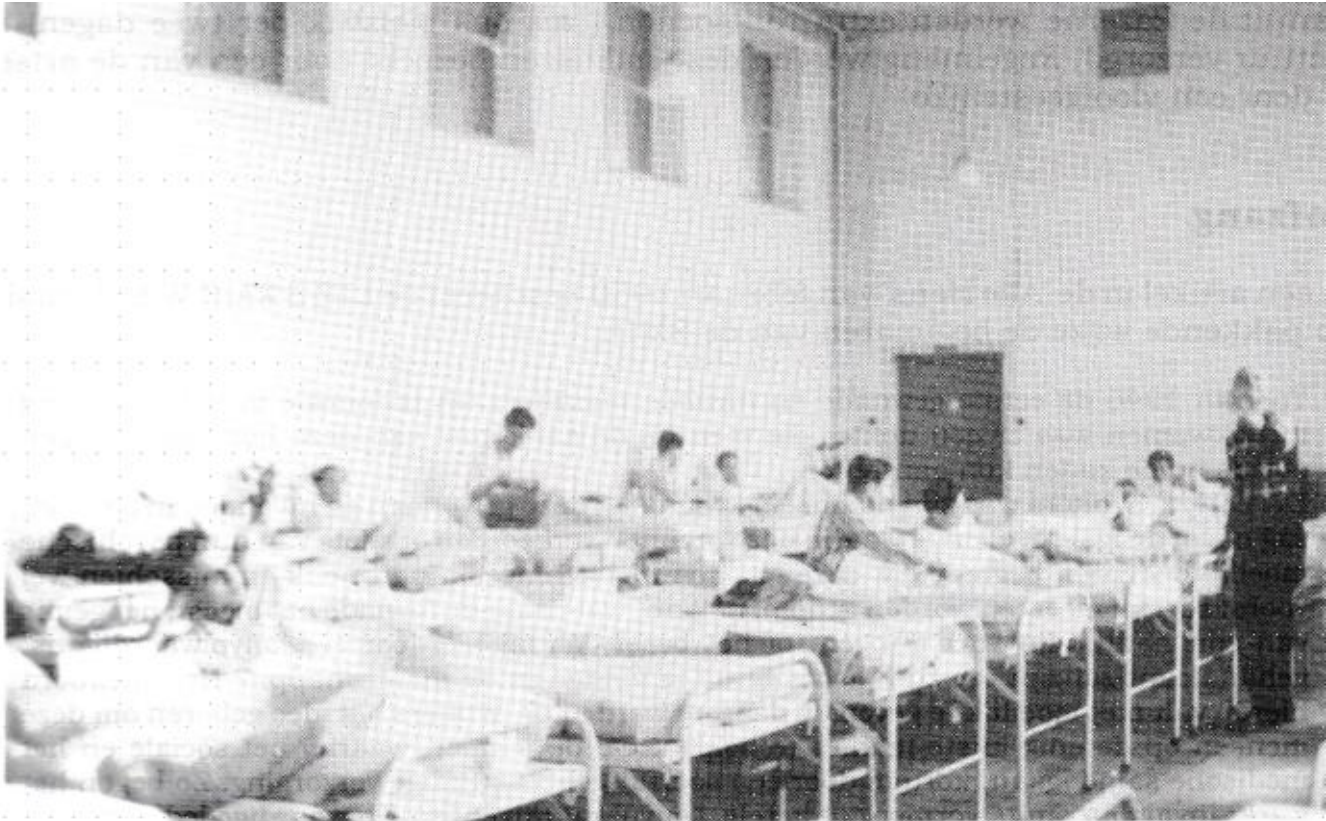
In de slaapzaal lagen over het algemeen de patiënten die nog wel behandeld werden, maar geen bedrust meer nodig hadden. Deze patiënten, rehabilitanten, vormden een groep met een eigen problematiek. Deze mensen konden nog niet ontslagen of afgekeurd worden omdat zij onder medische behandeling waren maar waren wel in staat werkzaamheden te verrichten, aangepast aan hun mogelijkheden en beperkingen.

In het DKM trachtte men deze mensen zoveel mogelijk passende werkzaamheden binnen de kazerne aan te bieden. In de resterende tijd werden zij bezig gehouden met lessen in machineschrijven, touwknopen en andere 'huisvlijt' bezigheden.

Op den duur leverde de aanwezigheid van rehabilitanten echter ernstige bezwaren op. De werkzaamheden en activiteiten waren er hoofdzakelijk op gericht deze groep bezig te houden, waarbij ze dan bovendien wat vaardigheden of kennis konden verwerven.

Door het lange tijd niets doen of vrij nutteloos werk te verrichten, zakte geleidelijk het moreel. Voor het werkende deel van de kazerne vormde deze groep een steen des aanstoets. Het begrip rehabilitatie sprak hen niet aan. Men zag de rehabilitanten als een stelletje leeglopers die een slecht voorbeeld gaven.

Het was de verwachting dat het aantal rehabilitanten, dat in het DKM reeds boven de 40 lag, in de toekomst nog groter zou worden. De geneeskundige dienst van het DKM was, evenmin als de geneeskundige diensten van de andere onderdelen, niet toegerust voor deze omvangrijke taak. De officier van gezondheid III J.C. van Es beschreef de problematiek en omschreef plannen ter verbetering van de huidige situatie. De noodzaak van een aparte organisatie werd duidelijk.

Ziekenboeg in grote sportzaal

doorslaggevende betekenis voor de oprichting van de Sociaal Medische Dienst (SMD) was het grote aantal oorlogsgewonden afkomstig van de eerste politionele actie (20 juli 1947 - 4 augustus 1947). Toen in maart 1948 in Leiden een aantal gebouwen vrijkwam, door verhuizing van de Mijnenopruimingsdienst naar Den Helder, was de oprichting van de SMD aanstaande.

Bij de bevolking van Rotterdam bestond veel medeleven met de zieken en gewonden. Ze kregen veel bezoek, werden uitgenodigd bij mensen thuis en kregen gratis kaartjes voor toneelvoorstellingen en bioscoop. Als ze een zaal werden binnengedragen stond het publiek op om ze toe te juichen. Voor de 'thuisliggers' werd ook goed gezorgd. Vanuit de kazerne werden extra rantsoenen (zes ons biefstuk per twee dagen) en lectuur verzorgd. Regelmatig werden deze militairen bezocht door een van de artsen of door een vlootgeestelijke.

Het verraad van een Oost-Duitse Stasi agent (deel 3 – slot)

Tranen van geluk bij de West-Duitse inlichtingendienst... en van verdriet bij de Stasi

Auteur: Albert J. Vinke

De reactie van de Stasi

De minister voor Staatsveiligheid, Mielke, zou een woedeaanval hebben gekregen. Markus Wolf moest wekenlang voor zijn positie vrezzen. Mielke:

“Nog zo’n geval en Wolf kan zijn hut met intellectuelen sluiten. Wanneer hij bij zijn vrienden niet zo goed lag, had ik hem met zijn voortdurende vrouwenaffaires al lang de woestijn ingeschopt”.

Mielke stelde persoonlijk een commissie in om Stiller op te sporen. Hij stelde daarvoor 1 miljoen mark ter beschikking. Het zou voor de Stasi voortaan moeilijker worden om spionnen in het Westen te werven. Niemand was er meer zeker van dat er niet meer overlopers zouden komen. Tot dan toe was er niet zo’n spectaculair geval geweest. De Stasi was niet meer het veilige bastion. Gevolg was ook dat de Stasi grote inspanningen moest leveren om haar eigen medewerkers nog sterker te controleren.

Met verraders en overlopers uit eigen kring kende de Stasi geen pardon. De Stasi trakteerde elke overloper uit de eigen organisatie, het leger en de communistische partij op dreigementen van ontvoering, moord of geënceneerde ongevallen. Het gevoel van “wij vinden je overal” moest ruim verspreid worden. Mielke’s agenten hadden als het ware “license to kill”. Mensenroof behoorde tot de gebruikelijke arbeidsmethoden van de Stasi. De schriftelijke opdracht tot liquidaties werden door minister Mielke of zijn plaatsvervanger, persoonlijk, in enkelvoud, getekend.

Bovenaan de lijst met gezochten stond Werner Stiller. Na zijn vlucht werd hij bij verstek ter dood veroordeeld. Het was de bedoeling hem naar de DDR te ontvoeren om zijn vonnis daar te laten ondergaan of hem in het Westen direct te vermoorden. Na het overlopen van Stiller zijn meerdere geheime diensten uit het Oostblok meer dan tien jaar lang, over de gehele wereld, koortsachtig naar hem op zoek geweest. De Stasi heeft hem nooit kunnen vinden. Wel werd zijn 28-jarige echtgenote voortdurend geïntimideerd. Op vragen van de Stasi had ze geen antwoorden. Urenlang onderworpen aan kruisverhoren wilden ze alles weten. De eerste dagen, wanneer aan haar woning aan de deur werd gebeld, stond een Stasi-officier met een geladen pistool achter de deur. Ze deelden haar mede dat haar man de republiek was ontvlucht. Deze opmerking betekende voor haar het einde, herinnerde ze zich later. Haar eerste gedachte was dat ze haar 2 kinderen van 7 jaar en 11 maanden zouden meenemen. Kort daarop werd ze met kinderen uit haar woning gezet en bij een ouder echtpaar ergens ten noorden van Berlijn ingekwartierd. Steeds maar weer verhoren, ze mocht niet telefoneren, geen tv kijken en geen radio luisteren. Tien dagen werd zij met haar kinderen opgesloten. Aansluitend werden ze naar een ander adres gebracht, waar de verhoren en de chicanes verder gingen. De Stasi kwam met een kist vol juwelen, zogenaamd uit de auto van haar man, om haar te dwingen te zeggen wat van haar was. Niets van dien aard had ze ooit bezeten. Ook kwam de Stasi met een foto waarop een man en een op haar gelijkende vrouw, ondubbelzinnig het minnespel beoefenden, regelrechte pornografie. Volgens haar alles bij elkaar gelogen.

Erich Mielke (Bundesarchiv, Bild 183-R0522-177 / CC-BY-SA 3.0)

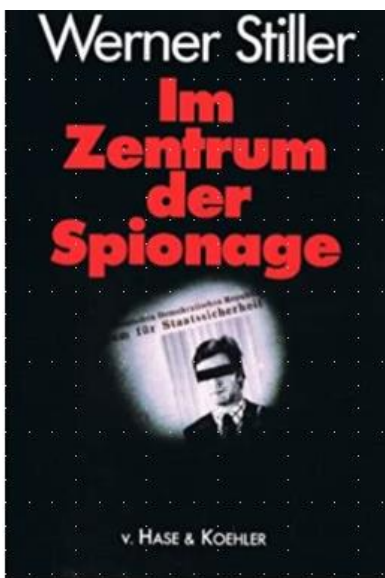
Wekenlang mocht mevrouw Stiller geen contact opnemen met haar ouders in Hongarije. De eerste brief die ze mocht schrijven werd gedicteerd door de Stasi. Met haar schoonmoeder en de zus van Stiller was het streng verboden contact op te nemen. Brieven en pakjes voor kerstmis werden door de Stasi op het postkantoor in beslag genomen. Alle foto’s waarop haar man stond

werden afgenomen, van trouwfoto's tot vakantie-kiekiejes. Steeds werd gezegd "uw man is ter dood veroordeeld", "wij krijgen hem en waar hij ter dood zal worden gebracht".

De Stasi dwong mevrouw Stiller haar meisjesnaam weer aan te nemen en te scheiden. Ze had geen alternatief, anders zouden haar kinderen van haar worden afgenomen. Ze moest naar een andere stad verhuizen en haar werden een werkplek en een woning toegewezen. Met niemand mocht ze praten, onder dreiging dat haar kinderen in een tehuis zouden worden ondergebracht. Voortdurend bewaakt door de Stasi, want die hoopte dat Stiller zich zou melden.

Na de revolutie in 1989/1990 in de DDR kreeg ze een afschrift van de afscheidsbrief van Werner Stiller ("Als je deze brief leest, is alles al lang voorbij"). De brief met daarin 10.000 DDR-Mark had Stiller kort voor zijn vlucht aan een familielid gestuurd, maar werd door de Stasi geconfisqueerd. Mevrouw Stiller trouwde opnieuw en werd ingenieur. Eind 1989 kwam ze voor het eerst te weten dat haar ex-man nog leefde.

Het vertrouwen van Mielke in zijn dienst werd zwaar op de proef gesteld door deze affaire. Dit werd nog versterkt door de spionagekwesitie van een andere Stasi-officier, majoor Gert Trebeljahr. Deze Trebeljahr was verwickeld in schimmige financiële machinaties, waarin hij zich wilde verrijken. Hij had documenten verduisterd en probeerde in contact te komen met westelijke geheime diensten om naar het Westen te vluchten. De Stasi zat hem op de hielen en op 6 mei 1979 werd hij bij familie in de buurt van Berlijn opgepakt. Hij werd in het geheim veroordeeld, kreeg de doodstraf en werd op 14 december 1979 in het geheim met een nekschot terechtgesteld. Pas na 1990 werd dit openbaar.

Im Zentrum der Spionage –
Werner Stiller

Naar aanleiding van de affaires Stiller en Trebeljahr zag Mielke zich genoodzaakt alle leidinggevenden van de Stasi te informeren over zijn inzichten hoe om te gaan met verraders. Volgens Mielke was...
"...verraad de zwaarste misdaad die een medewerker van de Stasi kon begaan. De partij en de arbeidersklasse hadden de Staatssicherheit belangrijke opdrachten verstrekt om de arbeiders- en boerenmacht te beschermen. Belangrijke, uitgebreide middelen waren daartoe in haar handen gelegd".

Van zijn medewerkers verwachtte Mielke...

"...standvastigheid, eerlijkheid, moed en onverschrokkenheid en trouw aan de partijlijn. Een Stasi-medewerker week niet terug en aarzelde geen moment om voor het socialisme en communisme alles te geven wat nodig was, ook zijn leven. Bevelen moeten compromisloos en onvoorwaardelijk worden uitgevoerd. Wie dit grote vertrouwen door laaghartig verraad beschaamde, moest de strengste straf onderaan: de dood".

Duidelijk was dat de Stasi tegelijk optrad als aanklager en rechter. Dit was in de DDR overigens niet ongewoon.

Stillers vermomming

Om ontdekking te voorkomen gaf men Stiller eind 1980 over aan de CIA. Hij kreeg 400.00 DM mee. De CIA gaf Stiller een nieuw c.v. en een nieuwe naam en regelde binnen 24 uur ook de scheidingspapieren van zijn vroegere huwelijk. De CIA hielp hem in zijn voorbereiding op een nieuwe carrière als beursmakelaar onder zijn nieuwe naam, Klaus-Peter Fischer, geboren in Boedapest. Het nieuwe leven van Stiller begon in de staat Missouri. Hier haalde hij aan de Washington University de graad van Master of Business Administration. Vervolgens werkte hij van 1983 tot 1990 bij Goldman Sachs in Wall Street in New York en Londen en tenslotte voor Lehmann Brothers in het Duitse financiële centrum Frankfurt/Main en Leipzig. Hij verdiende kapitalen, maar verloor ze even snel weer.

In 1986 publiceerde Stiller zijn ervaringen in het boek *“Im Zentrum der Spionage”*. Hierin onthulde hij explosieve informatie. Later bleek het boek echter vol onwaarheden te staan, gedictieerd door de West-Duitse inlichtingendienst om de Stasi om de tuin te leiden. Ook werden onwelgevallige fragmenten over de West-Duitse inlichtingendienst uit het manuscript geschrapt, zoals dat Stiller en Michnowski niet dankzij, maar ondanks de West-Duitse inlichtingendienst, levend in West-Duitsland waren aangekomen. Begin negentiger jaren vernam Stiller van vroegere HVA collega's dat er plannen lagen om hem op zaterdag 20 januari 1979 te arresteren, twee dagen na zijn vlucht. De tip dat hij wilde vluchten zou uit het Westen zijn gekomen.

Eind jaren negentig vertrok Stiller naar een investeringsbank in Boedapest, maar dat liep totaal mis toen de vastgoedmarkt in elkaar stortte. Hij begon een modeketen met tweehonderd medewerkers, maar verkocht die ook weer. Toch wilde Stiller weer in het financiële wereldje werken, maar hij overleed in 2016.

Bron: 43/2022

HISTORIEK
ONLINE GESCHIEDENISMAGAZINE

Helga Michnowski vertrok naar Santa Barbara in Californië, trouwde met een Amerikaanse pelshandelaar en leefde daar onder de naam, Ursula Wagner.

The End

INDIË-REPORTAGE 1947

Deel 6

PACIFICATIE.

Behalve de militaire taak — het brengen en handhaven van recht en veiligheid —, heeft ons leger in Indië een niet-omschreven doch omvangrijke taak in de pacificatie.

Voor de oorlog beschikte het gouvernement over uitgebreide corpsen Binnenlands Bestuur, Dienst van Volksgezondheid, Landbouw- en Veeteeltconsulenten en dergelijke, die tot in de verste uithoeken van de archipel hun prachtig werk verrichtten in dienst van land en volk.

Er is thans een groot gebrek aan krachten, aan materiaal, aan wat niet al; de onzekerheid ligt nog als een diepduistere nacht over grote gebiedsdelen en wat op de grenzen van die nacht leeft, is kapot van honger, ziekte en ellende. Het is in deze gebieden (langs de demarcatielijnen en diep in de binnenlanden van de buitengewesten) dat de soldaat onbewust een deel overneemt van de aller-noodzakelijkste pacificatie. Hij doet dit even simpel en ongecompliceerd als hijzelf is; omdat hij bij de grote mond en ontzettende lef eigenlijk maar een heel klein hart heeft dat helemaal niet op kan tegen al die ellende om hem heen. Hij doet daarbij dingen, waar hij zwak om gegrinnikt zou hebben als iemand hem ooit verteld had, dat hij ze nog eens doen zou.

Ergens langs de convooi-route Batavia—Bandoeng is een villadorp gebouwd waar voor de oorlog de stadsmensen een koude neus gingen halen tijdens de week-enden. De glans en luister zijn er reeds lang afgeblakerd of overdekt door voortvretend mos.

Nu zitten er soldaten in dat villa-dorp en in een van de meest intact-zijnde huisjes heeft een korporaal-hospik (— een jewéél vanne vent . . . —) met twee maatjes een noodhospitaal ingericht. Hij is natuurlijk met niets begonnen, maar er was een begrijpende bataljons-commandant, die 'm een klap op de schouder gaf en een bataljonsarts, die hem met raad en daad en een ongelimiteerd vertrouwen ter zijde stond. Nu zijn er koele, frisse vertrekken met echte bedden, zelf-getimmerde kastjes en tafeltjes, bouquetjes in lege sigarettinnetjes en lectuur. Er is zelfs een primitieve operatiezaal waar spoedgevallen ogenblikkelijk geholpen kunnen worden, een kraamkamer voor de bevolking en een aparte keuken.

In dit noodhospitaaltje worden hoofdzakelijk lichtere gevallen opgenomen: malaria- en maagpatiënten en jongens die oververmoeid en afgezwakt van de voorposten terugkeren.

Niemand heeft de hospikken opgedragen dit werk te doen, maar van de dag van de ontscheeping af, reeds langer dan een jaar geleden, hebben ze geen dag verlof gekend; zij hebben hun kamertje in het hospitaal om altijd tussen hun patiënten in te zijn, lopen op tourbeurt mee met patrouilles en acties, delen alle misère en vermoeienissen en worden op de handen gedragen door het hele bataljon.

Daarbij openen zij een polikliniek voor de bevolking, lang voordat de Mobiele Colonne van het Rode Kruis uitzwermden in de kampongs en hun plaatselijke kliniekjes openen. In de beginmaanden hadden ze vierduizend patiënten per week; mensen die van vele kilometers ver weg kwamen, soms van verre over de lijn en door familieleden in manden of achter op de bagagedrager van een gammele fiets vervoerd door het heuvelachtige terrein. Mensen met verwaarloosde malaria, hongeroedeem, tropische zweren, framboesia, scabies, maagziekten, wat niet al. De ernstiger gevallen waren voor den dokter, de kameraad waarmee ze onvermoeid elke dag opnieuw optornden tegen de berg van ellende, verwaarlozing en ziekte. Er zijn tijden geweest, dat de kok nog een noodkeukentje liet bijbouwen en versterking aanvraagde om te helpen. Er werd een huis ingericht, waar de patiënten, die van zeer verre kwamen en zij, die onder behandeling of observatie moesten blijven, konden overnachten en in menage kwamen bij de troep.

En almaar bleef de golf van miserabelen aanspoelen. Het vertrouwen werd zo groot, dat zwangere vrouwen om hulp kwamen en die kregen bij de bevalling; vandaar de kraamkamer, want ze pakten alles met niets-ontziende ernst aan. De bevallingen waren hun triomf, de stille triomf van den bèk-affen hospik, van wien niemand de naam weet, noch van zijn bestaan. De korporaal-hospik heeft zelf vier bevallingen op zijn lijstje staan; hij is monteur van beroep en viervoudig pleegvader. Hij ziet nog bleek van opwinding als hij er van vertelt.

WAKEND EN .....

.....WACHTEND.

In Kebajoran, onrustige buitenpost in het randgebied van Krawang, opende een dokter van de Militair Geneeskundige Dienst, zoals alle artsen doen, een polikliniekje voor de bevolking. Ook hier kwamen de mensen van heinde en ver.

Op zekere dag stond er in de massa wachtenden een jonge man met stug gezicht en lange haren. Iets onrustigs gloeide in zijn ogen en zijn tenen stonden niet stil. Zijn rechterbeen was een gezwollen knobbel waar pus en etter door de rottende huid braken.

De dokter gaf er een kruissnede in, en terwijl twee helpers den man beetgrepen, perste hij alle vuil uit het been. De man gaf geen kik maar het bloed trok weg uit zijn lippen; woordeloos keek de massa toe. Toen keek de dokter, nam een tangetje en wrong iets uit de wond. En keek geruime tijd zwijgend naar de platgeslagen kogel. Loodzware stilte viel over de mensen. Toen wierp de dokter de kogel met achteloos gebaar weg, maakte de wond schoon en verbond het been. Hij gaf den zwetenden jongeman een sigaret en liet hem gaan.

Een maand lang kwam de man om de twee dagen terug. Toen de wond genezen was, vroeg hij of hij bij den dokter kon blijven. Hij bleef en vertelde veel later, dat hij TNI-soldaat was geweest.

Op Bali liet de Poenggawa van Krambitan den dokter van een bataljon roepen; of de dokter zijn vrouw bij de bevalling kon helpen. Slechts zij, die de adat van het oude Balinese heersers-geslacht kennen, weten wat dit betekent. De dokter hielp; tijdens de behandeling hurkte naast hem een priester, tussen hen in smeulde een potje wierook en offers waren bij het lage bed gelegd. De priester prevelde zijn gebeden en toen het kinderkopje verscheen, druppelde hij er wijwater over, greep een kuiken, sneed er pardoes kop en vleugels af en het gemurmel werd tot een triomfantelijke lofzang. Wellicht heeft de priester schone geschenken van den Poenggawa gekregen maar de dokter bewaart zorgvuldig een brief, waarin hem met het blijde begrip dat bestaan kan tussen een blanken en een bruinen vader, verteld werd, dat door de ouders aan het kind de naam was gegeven van Goesti Ngoerah van Steinfoorn.

Er zijn vele hospikken en artsen. In elke buitenpost en stadskazernement. De hospikken lezen geen boeken over tropische heelkunde, soms spreken zij zelfs de landstaal helemaal niet. Maar met hun onverschillige koppen en ruwe handen en onverstaanbaar soldaten jargon trekken zij onbewust de bevolking uit de peilloze diepten van de nood.

Wat doen daarom hun namen er toe? Duizendmaal zwaarder wegen hun teleurstellingen en moeilijkheden. Er komen mensen van verre over de demarcatielijn, omdat de afschuwelijke pijn aan het wegtrottende been of de angst van de moeder om het zieke kind, zelfs de woede van den terrorist doen trotseren. Belandah*)-verband is taboe**) in het rood-witte land, de aangenomen hulp van den Belandah-dokter een verraad aan het volk. Als dan de

DAG-IN. DAG-UIT

SJOUWEND EN ZWETEND

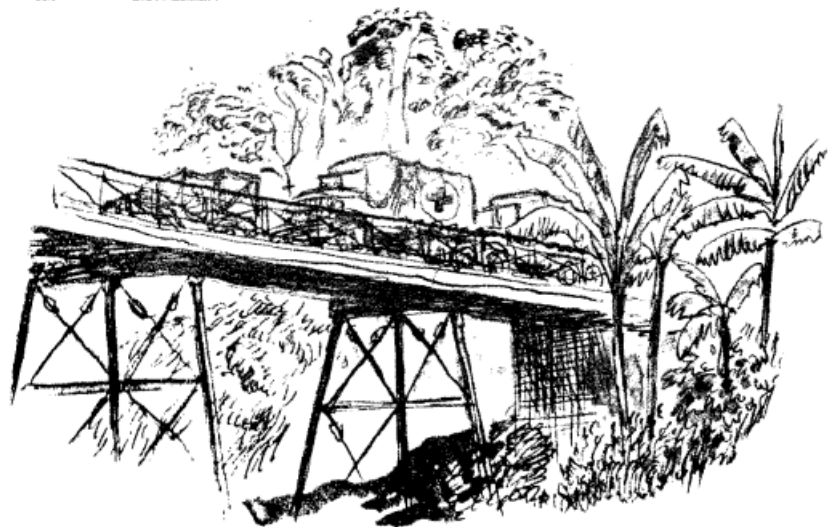
mensen weer terugkomen van den dokter, herinnert de demarcatielijn hen plotseling aan wat hen te wachten staat. Dan gaat het zorgvuldig-gelegde verband van de wond en er zijn er, die na de eerste behandeling nooit meer terug komen voor verdere hulp.

In grote getale zijn thans ook de Mobiele Teams van het Rode Kruis uitgezwermd in de frontgebieden. Hun werk is niet met woorden te omschrijven. Als de soldaat, die met deze teams van zeer jonge meisjes en een arts de kampong ingaat om hen bij het werk te beschermen tegen onverlaten van hen spreekt, krijgt hij grote, aandachtige ogen, en vertelt vol ontzag: — U most die griete 's zien banjeren over die glibberige sawahdijkjes met de zware medicijnkisten, door de ravijntjes en over de heuvels. Dan voel je je verrèkte klein worden ... —

* **belandah** = **blanke, Nederlander.**

****taboe** = **verboden.**

Meestal wordt zulk een team gedetacheerd in een bepaald gebied en bewonen ze een huisje bij een vooruitgeschoven post. Ze kennen geen rust, slechts de moeilijkheden stapelen zich steeds weer op en er zijn overal wanbegrip en primitieve domheid.

Toen bij Klender door het Rode Kruis een polikliniek werd geopend, brandden terroristen tot tweemaal toe het gebouwtje af.

Eens zei een meisje van achttien jaren, dat met twee teamgenoten van gelijke leeftijd in een afgelegen voorpostje woonde en dagelijks voor ruim zevenhonderd rampzaligen polikliniek hield:

- Ik ben alleen moe, moe, moè ... en soms een beetje wanhopig — en daarna werkte ze weer verder.
- Héé Rauwe, — kwam een soldaat het ziekenkamertje binnenslungelen, — hier is een artikel over jullie in een Hollandse krant. Ze noemen jullie de beste ambassadeurs van Nederland —.
- Motte die kalére-krengre weer schelden? — stooft de hospik verontwaardigd op.
- Neenee, ambassadeurs zijn vertegenwoordigers. Jullie zijn de beste vertegenwoordigers van ons volk, — legde de maat uit. De hospik was alweer bezig met smerige verbandrolletjes uit te

wassen in kokend heet water: — La' ze uitscheije met dat geklets, la' ze wat meer kinine en verband sturen ... —

Nooit zal Nederland voldoende begrijpen, wat deze generatie van jongeren te doorstaan heeft, hoé onmeetbaar groot de taak is, waar zij dag-in, dag-uit tegenover geplaatst wordt. Welke doodgewone, menselijke verlangens naar een normale wereld, waar jonge mannen en meisjes in thuishoren om voor hun eigen toekomst en geluk te werken —, daar wroeten kunnen in een afgesloten wereld, waar niets dan ontbinding, menselijk leed, honger en ellende haar récht in het gezicht grijnzen.

PACIFICATIE II.

Daar is het ware verhaal van Lientje.

Toen het grote gebied bij Soerabaja door de onzen bevrijd werd, riep de bataljonscommandant Lientje bij zich; Lientje was een Brabantse bankwerker, sergeant en overtuigd sociaaldemocraat. De commandant zei hem onder de bevolking te gaan werken. Lientje zocht zich een helper en tolk in een in de streek geboren en getogen Nederlander, die vloeiend de landstaal sprak en de adat van de bevolking kende, trok een wit hemd aan, zette een zonnebril op en ging ongewapend de kampongs in.

Zij hielden conferenties met loerachs en wedanachs; soms merkten zij dat het hoofd impopulair was bij de bevolking; zij zetten hem af en lieten de bevolking een nieuw hoofd kiezen, benoemden hem en stonden hem ter zijde met raad en daad. Zij legden de vergaderingen uit, hoe noodzakelijk het was dat er eindelijk iets gedaan werd voor de zo veel geplaagde bevolking. De noodzakelijke rust en veiligheid werden gewaarborgd, er zou hulp komen voor de hongerigen en zieken, maar in de eerste plaats moest de bevolking zelf aan het werk. Opdat hun kinderen later niet als bedelaars, als achterlijke wrakken zouden rondlopen en de maatschappij vergiften met hun ongezonde lichamen; opdat zij niet hun ouders en grootouders zouden vervloeken omdat die niet de moed hadden verder te leven gelijk vele geslachten voor hen geleefd hadden als nijvere, bekwame en eerlijke tani's.

De tolk vertaalde Lientje's sappige Brabants en de loerachs en wedanachs knikten: — Inggih*) —. Lientje en zijn helper lieten het er niet bij zitten en zaten als duiveltjes achter de broeken van de kamponghoofden en hielden persoonlijk toezicht. Lange en hete dagen zwierven zij rusteloos rond; verzakte huisjes werden gerepareerd, plassen en modderpoelen gedempt, moerassige erven gedraineerd, onkruid verwijderd en de velden bewerkt. Zij zorgden er voor, dat er voedsel kwam en noodkleding, dat er polikliniekjes geopend werden en dat de bevolking angst en schuwheid overwon en zich liet helpen. Zij vonden een kanaal dat practisch geheel dichtgeslibd was met vuil en modder, zodat er niet voldoende water kwam om de dorstende velden te bevoeien. Lientje sprak met de mensen; wekenlang hebben de kampongs vrijwillig honderden krachten geleverd, die volgens een roulatiesysteem-zonder-papier het kanaal uitbaggerden. Het kanaal werd uitgediept over vele kilometers afstand en het water kon weer vrijelijk stromen; over de sawahs klonk weer het murmelende geruis van water. Lientje sprak met het Binnen-lands Bestuur en kreeg bibit (jong rijstgewas), medicijnen en noodkleding los. Hij verdeelde het onder de mensen. Hij wees hen op kapotte bruggetjes: — Hoe moet het, als jullie kinderen of vrouwen daar doorheen zakken, schamen jullie je niet voor je onachtzaamheid? Zijn jullie niet maloe als jullie kinderen later

zeggen dat zij een been braken omdat hun vaders luie ouwe wijven waren? — Er kwamen nieuwe, sterke bruggen.

In een randkampong bliezen de terroristen een belangrijke brug op. Zij blazen vele bruggen op, maar die ene was van groot belang voor de bevolking-zelf. Lientje sprak er over met de mensen, dat de brug weer in orde moest komen. — Takoet,**) — huiverden de mensen en wezen naar het gebied achter de rivier. — Als de pemoedah ziet dat wij de brug herstellen, zal hij ons doden —. Lientje beloofde hen terug te komen met soldaten, die hen zouden beschermen terwijl zij de brug in orde maakten. Dagen later kwam Lientje terug met soldaten en vond een gekrioel van mannen bij de brug, die al voor driekwart gerepareerd was. De mannen lachten hartelijk om Lientje's verbazing.

Lientje en zijn helper kregen de naam van „Vader der dessa's” en “Zoon van den Vader” —. Zij werden de vertrouwden der dessa-hoofden en de vrienden van de bevolking. Men kwam bij hen om hulp en nooit heeft Lientje maar lukraak een belofte gedaan, die hij later niet zou kunnen inlossen. Nooit zal Lientje die eerste keer vergeten, dat door de nacht een eenvoudig kampong-mannetje bij hem kwam om te vertellen, dat pemoeda's bommen hadden begraven in een weggetje. Hij kwam de weg wijzen en de soldaten, die meteen mee terug gingen, vonden twee vliegtuigbommen.

Er kwamen rust en welvaart in de kampongs. Passars werden geopend en vele mensen gingen de weg naar de naastbij gelegen stad met manden vol veldvruchten en kippen. Zij maakten een omweg om langs Lientje's huis te gaan en brachten een kip, een mandje vruchten of een handvol eieren. „Voor den Vader”. Simpele blijken van dankbaarheid van een volk dat bewust ontwaakte uit de nachtmerrie, maar geen woorden vinden kan om de dank uit te spreken. Als Lientje thuis komende de gaven vond, foeterde hij zijn onschuldige djongos uit: — Ge mut 't niet aanneme van dieje arme doonders ... — Maar steeds weer lagen de eenvoudige gaven op zijn deur- *)

Inggih = Javaans: “jawel”

***) Takoet = “We zijn bang”

drempel. Lientje kreeg het druk en opende een bureau met een kaartstelsel, schrijvers en een klerk. Hij formeerde een eigen inlichtingendienst en had overal zijn vertrouwensmannen in de kampongs. De bevolking fluisterde vol heimelijke pret, dat de Vader overal ogen had. De man die zich onttrok aan een gezamenlijk karwei, had het onbehaaglijke gevoel, dat onzichtbare ogen in zijn rug priemden en sloop haastig terug naar het werk. De loerah, die bij de rijstverdeling een heel klein beetje te veel rijst naar zijn lievelingsvrouw schoof, kreeg op z'n alleronverwachts een zenuwschokje van schrik en haalde vlug dat heel klein beetje teveel van zijn eigen portie af. Op de nachtelijke bijeenkomsten werd er door Lientje en zijn vertrouwensmannen veel en smakelijk gelachen.

Toen er weer volksschooltjes waren en de laatste rijsttoogst een overweldigend succes was, zodat de bevolking voor vele maanden gevrijwaard was tegen hongersnood, kwam een delegatie Lientje uitnodigen voor een feest. En of Lientje de soldaten ook vragen wou.

Elke soldaat, die zich vrij kon maken, was van de partij en het is een onbeschrijflijk feest geworden. De jongens hielpen enthousiast mee om de algemene vreugde te verhogen en maakten er een complete kermis van met klimmasten, wedstrijden en nog veel meer. Nachten lang werd er feest gevierd en vele kampongpleinen werden gebruikt, want de bevolking van vijf- en dertig kampongs nam deel aan het feest en de vreugde moet tot in Nederland te horen zijn geweest.

WORDT VERVOLGD

DE MAN OVER DE VROUW.

Een vrouw kleedt zich.

Er zijn miljoenen mensen, die er van leven en maar een paar, die er van sterven, dus is het goed. Er is geen vrouw, die zich kleedt om zich te bedekken, integendeel...een vrouw kleedt zich om haar uiterlijke aantrekkelijkheden te accentueren, soms draagt zij haar middel op haar heup en soms haar heup op haar middel, maar dat is, omdat het mode is. Over de mode is al zoveel gepraat, historisch en psychologisch en filosofisch en sociologisch, dat wij daar nu maar liever buiten willen blijven. Wij zien tenslotte niet de drijfveren, maar de paradijsveren. Een vrouw kleedt zich hoofdzakelijk voor de man. Dat is allemaal heel natuurlijk. Het is alleen vreemd, dat zij zo zelden iets draagt, wat een man mooi vindt. Een vrouw, die er allerliefst uitziet met een eenvoudige vilten hoed, zal er een wellustig genot in scheppen een soort gefarceerd vogelnestje op één oog te plaatsen en tegelijkertijd te willen, dat men haar au sérieux neemt.

"Hoe vind je mijn hoed?", vraagt zij. "Nou, als ik het eerlijk mag zeggen..." "O, dus weer niet mooi. Ja, als het aan jou lag, zou ik er uitzien als de moeder van de schoolmeester uit Nieuw Appelaarsdijk."

"Vraag het mij dan niet, kind." Nee, je hebt gelijk, als een vrouw dat zegt. Ten eerste meent zij het niet, en ten tweede zijn de dingen, die zij wél meent, nog erger. Zij koekeloert in haar spiegel naar het hoedje. Zij vindt het leuk. Zij lacht tegen het hoedje en ziet er uit als een dronken kanariepiet. Maar dat doet er niet toe, het is mode... Zo zijn er vrouwen, die zwart zouden moeten dragen, om haar man en haar huid en haar ogen. Maar ze zeggen; "Jakkas, ik ben niet in de rouw", en dragen bloemetjes. Sommige vrouwen daarentegen moeten geen zwart dragen.

Zij doen echter nooit iets anders. Zij zijn altijd netjes met zwart, zeggen ze.

Een vrouw kleedt zich voor de man.

Daarom lopen negen van de tien vrouwen met rode nagels. Terwijl negen van de tien mannen dat ontzettend vinden. De vermiljoen of karmijn nagellak maakt op hen de indruk, alsof vrouwtjelief zo juist eigenhandig een tijger heeft doodgedrukt. En hij is bang, dat zij, als het tijgerbloed op is, hem misschien naar de keel zal vliegen. "Wat zien je nagels er uit."

"Vind je?" Zij kijkt je aan. Glimlacht. Waarmee ze wil zeggen; "Och, zieltje, dat begrijp jij allemaal nog zo niet..."

Behalve nagels heeft een vrouw ook haar. Vroeger was het lang. Toen "zaten " zij er op. En dan moest je "oooooh" zeggen. Daarna werd het kort. DAT was makkelijk. "Een kam er door," zeiden zij, "en je was klaar." Maar dat was een vergissing. Het bleek, dat zij helemaal niet klaar waren. De kappers sproten uit de grond als tulpen in bollentijd. Er werd iets nieuws uitgevonden: de permanent. Die helemaal niet permanent is, maar dat hindert allemaal niet. In elk geval zit iedere vrouw nu met onverbreekbare ketenen aan een kapper vast. Zij vindt dat heerlijk. Zij zegt: "Hè, wat ellendig, nu moet ik vanmiddag naar de kapper." En ze straalt van de voorpret. Ook het kapsel van de vrouw is een probleem. DAT verandert nogal eens. Vooral, wanneer zij tevreden constateert: "Nu zit het eindelijk, zoals ik het wil houden." Onvermoeid vraagt zij je: "Hoe vind je mijn haar?" Tot het je duizelt. Vooral wanneer de kleur varieert tussen platinablond en kastanjebruin. Zeg je: "Goed", dan zegt zij: "Hè, nee, je kijkt niet eens."

Zeg je: "Lelijk", kan ze het niet nalaten te zeggen: "Jij hebt ook altijd wat." Zeg je: "Ik vond, het de vorige keer leuker," dan pruilt zij: "Maar ik wil ook wel eens iets anders." Zeg je: "Ik vind het ditmaal beter dan de vorige keer," dan zegt zij: "Waarom zei je dan de vorige keer niet, dat je het

lelijk vond?"

Het is allemaal niet zo eenvoudig. En het is ook niet voor niets, dat de vacature, die nu minstens 400 jaar geleden, na de dood van Don Juan, ontstond, nog steeds onbezet is...

Een vrouw kleedt zich.

Sommigen doen het langzaam en kauwen weken op een coupon van brokaat. Anderen zijn vlug en komen met iets thuis, dat zij niet bedoelden. Sommigen doen het duur en vinden, dat zij het goedkoop doen.

Anderen doen het goedkoop en vinden, dat zij onbetaalbaar zijn.

Maar praktisch doen zij het nooit.

Een vrouw draagt een bontjas zonder sluiting, omdat zulks "vlot" staat. Zij heeft overschoenen met bonten randjes en kokette hakjes, waarmee zij niet in de modder kan lopen. Zij heeft een wollen mutsje voor de kou, dat zij niet over haar oren kan trekken. Zij heeft een zijden zwempak, dat in zeewater bederft.

In haar sportpakje kan zij geen sport doen en in haar avondtasje kan zij niets bergen. En in haar avondcape vriest zij dood. Zij heeft altijd hoeden, die afwaaien. En verkeerde hakken.

Zij heeft ook kousen. Van precies dat ragfijne weefsel, dat de kleermakers van Andersen

bedoelden, toen zij de keizer in zijn hemd lieten staan. In die tijd had je nog geen dameskousen.

Je had ook geen ladders. Een vrouw met kousen zegt om de dag: "O, hemel," en bukt zich en kijkt weer op met de wilde ogen van een tragédienne. Zij roept om zeep, zij smeert met nagellak en

zegt: "Verschrikkelijk, een ladder in mijn nieuwe kousen." Je zou er medelijden mee kunnen

krijgen, als je al niet was afgestompt. Want zelfs de grofste ellende ga je aan je laars lappen, als je er om de dag mee wordt geconfronteerd. Toch is de juiste houding in deze situatie: meeleven. Je

moet je er desnoods alcoholisch voor opzweepen, maar het minste, wat je doen kunt, is toch een:

"Och, wat zonde," slaken. Informeer nooit, waarom zij geen dikkere kousen draagt. De

uiteenzetting, die dan volgt, komt hierop neer, dat zij gedwongen wordt die kousen te dragen voor

jou. Ja, kijk maar niet zo gek, want....en dan volgt er een weinig vleierende voordracht, waarin de

manlijke sekse wordt vergeleken met een troep hyena's, die zich uitsluitend voedt met de met

zijde omkouste onderdanen van het zwakke geslacht. Het zielige, vertrapte en misbruikte zwakke

geslacht, dat in zijn hart snakt naar zwart sajete en bruine wol, maar dat gedoemd is bij alle andere

kruisen ook nog dat van de kousenladders te torsen.

Bron: Scheepskrant Hr.Ms. Utrecht west-trip 1975

COMPILATIE
INDISCH JOURNAAL
EN REIS HR.MS. KORTENAER
ANTHONY VAN KAMPEN
1948

DEEL V

13-04-1948 VAARWEL MALTA ... !

KOERS: PORT SAID

Whisky, de nieuwe passagier

01-06-1948 - Zutphensch dagblad voor Achterhoek en Veluwezoom

Gisteren, de laatste dag van ons verblijf op Malta, bood de Maltezer dokter, die als gastheer optrad van de Hollandse missionaris Verheugd, aan de 1ste officier van Hr. Ms. Kortenaer en mij het eiland te laten zien en deze autotocht bewees, dat Malta wel bijzonder rijk is aan merkwaardigheden. Op een gegeven ogenblik stopten we aan de baai, waarvoor, in het helblauwe water, een klein eiland lag.

Op dat eiland staat een klein kerkje en een altaar, omdat in de aanvang onzer jaartelling de Apostel Paulus op zijn reis naar Rome hier landde en enige tijd verbleef. Ergens anders staat een hoge rij stenen huizen. Grof en ruw. Ze doen denken aan kubussen.

Het zijn huizen, door de Noormannen gebouwd, in de tijd, dat ze vanuit Scandinavië hun rooftochten hielden en zelfs tot Malta kwamen. En zo zijn er meer wonderlijke dingen te zien op dit eiland. Bijvoorbeeld een ezel, die 12 uur aan één stuk door aan een lange lijn in het rond loopt en op deze manier wat grondwater naar boven pompt.

Aan de wal heb ik die laatste middag gegeten om de restanten van de paar shillings op te maken. Veel geld was het niet en de eterij was er dan ook naar. Vlees, dat me sterk deed vermoeden, dat het iets met een oud Maltezer leeuwtje te maken had, sla, die men in Holland als het meest onedele kruid zou hebben beschouwd en aardappelen, die wel heel ver verwijderd waren van de hooggeroemde Malta-aardappelen.

Na dit wel curieuze maar niet zeer smakelijke maal was het een uur later op de Kortenaer weer „voor en achter” en terwijl de zon snel daalde op zee, verliet de jager op eigen kracht, zonder loods of sleepboot, de baai en bereikte via het gat weer open zee. Nagestaard door een paar honderd Britse zeelui, die op de Macpie kritisch de handelingen van de Hollander gadesloegen.

Jammer voor de Tommies, dat er nu juist helemaal geen enkele reden was voor critiek, want op de Kortenaer werd even snel als handig aangepakt, net zo snel en handig als op de Engelse jagers, die hier in dit water kind in huis zijn. En zo waren we dan weer onder elkaar, zij het dat er één man meer aan boord was. Of man... juister gezegd: hond. De onderofficieren hadden namelijk de avond te voren kans gezien een Maltezer winkelier een hond af te zetten, die weliswaar nog jong is en geen kentekenen vertoont van een opvallende raszuiverheid, maar die er vriendelijk en aangenaam in de omgang uit ziet... Precies, wat men zoekt. De prijs was 1 pond sterling, maar toen bleek, dat zelfs dit te veel was voor de deviezenpositie van de Hollanders, gaf de eigenaar het dier gratis voor niets.

En zo kwam een vriend van Sinbad aan boord en ze doopten hem Whisky. De wederzijdse toenaderingspogingen tussen Sinbad en Whisky zijn thans in volle gang en laten het beste hopen voor de toekomst.

Malta lost snel op en verdwijnt achter de kim eer het donker is. Op de Kortenaer gaat de dienst normaal door en 's avonds gaat iedereen, die vrij van wacht is, vroeg naar kooi. De steile straten van Malta zit iedereen in de benen.

En de andere dag is de Middellandse Zee zó prachtig blauw, dat het inderdaad de kleur is van de ansichtkaarten. Rul als de sneeuw ligt het kielzog over dat deinende blauw-fluwelen kleed en de laatste meeuwen zeggen ons voorlopig vaarwel. We zijn alleen en zullen dat blijven tot we in Port Said zijn. Een enkele maal die dag komt er iets wazigs boven de horizon opduiken. Dat is Afrika, de bergen, die de woestijn van de Middellandse Zee afsluiten. Morgen zullen we, als het helder is, Bizerta in de verte zien. Bizerta - beroemde naam uit de laatste oorlog.

WORDT VERVOLGD

~~~~~

EEN KIJKJE IN DE MACHINEKAMER

Enige tijd geleden heeft de redactie mij gevraagd eens in de scheepskrant wat te vertellen over onze machinekamer, om de opvarenden welke daarmee zelden in aanraking komen een idee te geven wat er alzo in onze “vetput” loos is.

Weldan, om te beginnen is de voortstuwing van Hr.Ms. “Dubois” diesel-electrisch, hetgeen betekent, dat de beide schroeven worden aangedreven door electromotoren, welke op hun beurt elektrische stroom krijgen van de dieselgeneratoren.

De indeling van de machinekamers is volgens het zogenaamde “unit” systeem, d.w.z. elke schroef wordt aangedreven door zijn eigen “unit”, bestaande uit een dieselkamer en een (electro) motorkamer. Het voordeel van dit systeem is, dat wanneer door een treffer of anders-zins zo’n “unit” uitgeschakeld wordt, het schip nog kan doorvaren op de schroefas van de nog intact zijnde “unit”, alleen natuurlijk niet op volle snelheid.

We hebben hier aan boord dus vier compartimenten, nl. de voordieselkamer (VDK) en voormotorkamer (VMK), die sb-schroef aandrijven, gevolgd door de achterdieselkamer (ADK) en achtermotorkamer (AMK) die bb-schroef aandrijven. In de generatoren, welke opgesteld zijn in elke motorkamer, wordt de spanning opgewekt voor de twee hoofdelectromotoren, die in tandem op de schroefas zijn gekoppeld. Ook hier is dus voor de bedrijfszekerheid alles in tweevoud uitgevoerd; valt er een hoofddiesel uit, dan kan de andere nog altijd vermogen leveren voor de voortstuwing.

In elke motorkamer staat dus eveneens opgesteld het manoeuvreerbord van de bij de “unit” behorende schroefas, d.w.z. het is een electrisch schakelbord waar de electromonteur de dieselgeneratoren in- of uitschakelt en de omwentelingen van de schroef volgens de telegraaf regelt. Het uiterst vermogen dat een schroefas kan opbrengen is 3000 paardekrachten. Bij 600 omwentelingen/ minuut, dus in totaal, bedraagt de voortstuwing op beide schroeven 6000 pk waarbij het schip een vaart van ruim 20 knopen kan behalen. Onder normale omstandigheden loopt het schip 13 knopen met een bijstaande diesel per schroef en 17 knopen met 2 diesels per schroef.

Dit dan als algemeen overzicht van de aandrijving van zo’n Amerikaans fregat, maar behalve dat bezit de MK-installatie nog vele hulpwerktuigen welke onmisbaar zijn voor het schip zelf. Zo is er in elk der vier compartimenten een hulpdieselgenerator opgesteld, die zorgt voor de scheepsverlichting en krachtstroom levert voor alle electrische installaties aan boord, zoals ventilatoren, de radio en radar, de asdic, de pompen, de artillerieomvormers, de electrische kacheltjes, de kombuiskookplaten, enfin, noem maar op.

Verder staan er in de voormotorkamer de twee hulpketels, welke stoom leveren voor de verwarming, de kookketels in de kombuis, de wasserij en de verdamper. En zo arriveren we dus bij een der voornaamste hulpwerktuigen, nl. de installatie waarmee het schip in zee de zoetwatervoorraad op peil tracht te houden. Onder normale omstandigheden kan de verdamper bij zeewacht het verbruik net bijhouden, d.w.z. de 14 à 15 ton drinkwater die hij per dag produceert wordt in een etmaal weer gebruikt: voor drinkwater, kombuis, gamelle’s en cafetaria, wasplaat-sen en de wasserij. De totale voorraad drinkwater welke kan worden meegenomen is 40 ton, zodat bij het uitvallen van de verdamper in ruim twee dagen de watervoorraad uitgeput zou zijn indien geen maatregelen worden genomen. Vandaar dat bij vertrek naar zee begonnen wordt met op gezette tijden afzetten van diverse kranen om de watervoorraad zo groot mogelijk te houden. Het mandiën

wordt alleen dan toegestaan als de voorraad weer snel op peil gebracht kan worden, bv. gedurende 't weekend, als de wasserij buiten bedrijf is, want deze consumeert een groot deel van de zoetwatervoorraad.

En zo kunnen we doorgaan om verdere details over de MK te vertellen, maar dan raken we niet uitgepraat. Indien er belangstelling voor bestaat kunnen we voor liefhebbers onder deskundige leiding rondgangen door het bedrijf organiseren, want over het algemeen steekt men meer op van iets in werkelijkheid te zien dan er alleen maar over te lezen. En omgekeerd geloof ik beslist dat veel MK-personeel belangstelling zou hebben voor een rondleiding over de artillerie, de gevechtsonderdelen, de vuurleiding en de sonar en andere scheepsonderdelen.

Het scheidt meer waardering en grotere samenwerking onder elkaar en 't bevordert datgene, waarnaar wij streven het vormen van de unit:

Hr.Ms "Dubois"

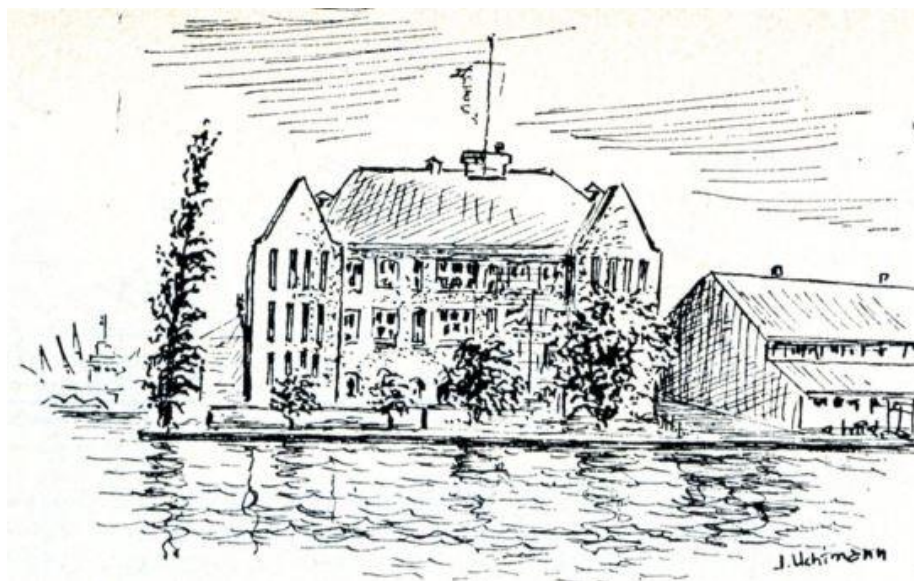
*****

nummer 8 – 15^e jaargang maart 1962

De Verbindingsschool

In het hartje van Amsterdam, op een historisch plekje grond, ligt het Marine- Etablissement (M.E.). Een onderdeel van dit M.E. is de Verbindingsschool — waar naast de diverse verbindingdienst-kaderopleidingen — ook de basisopleidingen plaatsvinden voor de dienst-vakken telegrafist, marinier VD, seiner, codeur-telexist en telefonist.

Wat doet nu de verbindingdienst, wat doet elk verbindingdienst-dienst- vak en wat doet de school.

In de laatste eeuw heeft de mens geleerd zich snel te verplaatsen en vooral de laatste 25 jaar zien we een enorme versnelling in het transportpotentieel. Naast treinen en auto's met gemiddelde snelheden van 50 tot 100 km per uur, hebben we het vervoer door de lucht zien

ontwikkelen, eerst met snelheden van 100 km per uur, tegenwoordig met 1000 of meer km per uur. Ook de scheepvaart heeft niet stilgezeten. De snelheden zijn wel niet zo spectaculair, maar toch ook wel vele malen groter dan een eeuw geleden en het einde is nog lang niet in zicht.

Draagvleugelboten met snelheden van 70 a 80 km per uur, oorlogsschepen met dezelfde of nog hogere snelheden, zijn al in bedrijf. Na de stoom komt nu de nucleaire ontwikkeling als de meest opzienbarende vooruitgang in de techniek. En al dit steeds snellere verkeer heeft het nodig gemaakt dat ook het verbindingswezen zich heeft moeten gaan ontwikkelen.

Directeuren van grote maatschappijen rijden in auto's, die voortdurend telefonisch bereikbaar zijn; vliegtuigen moeten voortdurend landings- en weersgegevens kunnen krijgen; rederijen moeten in verbinding staan met hun schepen om ze te kunnen routeren.

Ook in de strijdkrachten gaat alles sneller en verbindingen zijn niet alleen nodig, maar moeten het toenemende verkeer kunnen verwerken, m.a.w. het moet sneller, steeds sneller.

Bij de marine van onze beroemde vlootvoogd De Ruyter had men visueel contact met elkaar. Een eenvoudig vlaggesysteem was voldoende. Berichten van belang voor de leiding van de wal, werden verzonden met snellere zeilschepen.

De oorlogvoering ter zee heeft zich echter moeten aanpassen aan de technische ontwikkeling. De leiding aan de wal moest meer inzicht krijgen in de strijd om tijdig maatregelen te kunnen nemen. In de toekomst zal men niet zomaar een polarisraket met atoomkop kunnen afvuren; de walleiding zal er opdracht toe moeten geven.

Men moet kunnen samenwerken met leger en supersnelle vliegtuigen, met koopvaardij schepen en onderzeeboten. Het seinsysteem van admiraal De Ruyter bestaat in geperfectioneerde vorm, nog steeds. Daarnaast hebben zich andere systemen ontwikkeld, b.v. infrarode verbindingen, radiomorse verbindingen, telex en telefoon, radiotelex; een ontwikkeling van enkele tekens per minuut tot 100 woorden per minuut. En het is nog lang niet genoeg en men is ook al verder, maar het invoeren van nieuwe systemen gaat langzaam en kost honderden miljoenen gulden.

Wat gebeurt er nu met iets dat men wil overbrengen. En hiermede zijn we dan gekomen op de huidige verbindingdienst.

De commandant, E.O. of O.v.d.W. van een schip wil een bericht verzenden. Er staat wat in dat geheim moet worden gehouden. Dit bericht komt bij het verbindingsbureau aan boord. Daar zitten codeurs-telexisten. Zij bekijken waar het heen moet, zij zorgen dat het op een juiste manier wordt gecodeerd grafisch om het te verzenden met de lamp in morse of met radiotelefonie of met radiomorse of met radiotelex.

En al deze mensen, die het bericht klaar moeten maken, maar ook die het moeten verzenden, worden opgeleid bij de verbindingsschool.

ALLEREERST DE SEINER.

Na de militaire vorming in Hilversum, komt de man op de verbindingsschool te Amsterdam om daar de lessen te gaan volgen, die hem de geheimen van het seinersvak zullen ontsluiten. Een vrij groot aantal uren is aan de theorie gewijd, die weer verschillende terreinen omvat.

Wij zijn aangesloten bij de Nato, dit betekent onder meer dat al de aangesloten landen, om ons tot de marine- verbindingen te beperken, dezelfde procedure volgen.

Dat wil zeggen voor onze man dat hij ondanks het mulodiploma beslist onwennig staat tegenover de Engelse terminologie die bij de Natopartners gebruikelijk is. Door een bevoegd leraar Engels wordt deze achterstand in vele lessen weggewerkt. De opleiding bij de V.B.S. duurt 30 weken, in die tijd leert men echter meer dan alleen maar Engels. De berichten moet men ook kunnen versturen. De basis hiervoor is een grondige kennis van de morsetekens.

Dit wordt door middel van geluid — zoemertje — of met licht, punten streepflitsen onderwezen. Na een week of vijf is men zover dat een berichtje opgenomen kan worden met een tempo van

ongeveer vijf woorden per minuut. Dit wordt langzamerhand opgevoerd. In de 6e week gaat het al echter worden. Men gaat dan buiten oefenen en de seinen opnemen die vanaf het dak van de V.B.S. worden gegeven. In andere lessen is de man inmiddels ook vertrouwd geraakt met het materiaal waarmee hij moet werken. Dat zijn dus de seinlampen variërend van de grootte van een zaklantaarn tot apparaten met een middellijn van meer dan een halve m. Bij de kleine lampen gaat het gloei element aan en uit. Bij de grotere wordt het lichtvlak afgedekt door middel van hoezen of jaloezieën. Hij leert niet alleen deze seinlampen te bedienen, doch ook eventuele kleine reparaties daaraan zelf te herstellen. Officieel gezegd, kennis van de inrichting, de werking, de bediening en het eerstetraps onderhoud van de verschillende seinmiddelen met toebehoren. Een andere belangrijke vorm van berichtgeving is het armseinen. Iedere letter van het alfabet kan worden aangegeven door een bepaalde stand met een of beide armen. In een aantal lessen worden deze grondig onderwezen en na ongeveer 9 weken kan de seiner op de maat van een metronoom een bericht seinen. Als het tempo na verloop van tijd is opgevoerd seint men op de maat van een pittige mars. Dit werk kan hij af met twee vlaggetjes, rood geel van kleur.

Met meer vlaggen krijgt hij te maken wanneer hij door middel van seinvlaggen berichten gaat versturen. Dan zijn het er zo ruim tachtig. De letters van het alfabet, cijfervlaggen, cijfer- wimpels en nog heel wat speciale vlaggen die men moet kennen.

Niet alleen heeft elke vlag een betekenis maar ook een combinatie van twee of meer kan een vastgesteld sein voorstellen. Deze behoeft men natuurlijk niet uit het hoofd te kennen. Men kan dit met behulp van het betreffende seinboek, — waarin men wel bijzonder goed de weg moet weten — direct naslaan.

Zowel in het seinen met de vlaggen als in het opzoeken daarvan wordt veelvuldig les gegeven.

Nog een andere verbindingsmogelijkheid is de radiotelefonie, behalve de bediening van de apparatuur leert men daar hoe men moet spreken om ondanks storingen toch zo goed mogelijk verstaanbaar te zijn. Ook de vorm waarin, volgens de Nato procedure, het bericht moet zijn gegoten. Tussen al deze bedrijven door leert men ook machineschrijven waarbij men 90 aanslagen per minuut moet halen. Maar er zijn ook seiners die het dubbele halen. Na negen weken vindt er een proefwerk plaats en nogmaals een na 18 weken.

Zijn deze met goed gevolg afgelegd dan heeft men de bekwaamheid om in aanmerking te komen voor de rang van seiner 2e klasse.

=====

Historisch praatje...

Het schip, waarop uw echtgenoot, zoon, vader, verloofde of andere relatie werkt en leeft,- ontleent haar naam aan een roemrucht persoon uit onze geschiedenis..

Isaac Sweers is niet zo bekend als de allergrootsten onder onze admirals uit de Gouden Eeuw, zoals Michiel Adriaensz de Ruyter en Cornelis Tromp om er enkelen te noemen, maar hij heeft een zeer avontuurlijk leven geleid en was zelfs tijdelijk luitenant-admiraal en commandant van één van de drie smaldelen.

Hij sneuvelde op 21 augustus 1675 in de Slag bij Kijkduin
Zijn vlag voerde hij toen op de "Witte Olifant", een naam, die U 'nu nog overal op het schip tegenkomt.

Over het leven van Isaac Sweers valt heel veel te vertellen, maar ik zal volstaan met de belangrijkste punten hieruit op te noemen.

Hij werd geboren op Nieuwjaarsdag van het jaar 1622 in Nijmegen, als zoon van welgestelde ouders. In 1628 verhuist het gezin van Arendt Sweers - zijn vader - naar Amsterdam.

Daghregister

Op zijn 15e wordt hij wees en verhuist hij naar zijn oom in Hoorn, op wiens aanbeveling hij reeds op 16 jarige leeftijd terecht komt bij een koopman in Sevilla om zich te bekwamen in het, Spaans en de handel. Hij vindt dat het geld behoort te rollen en vergriipt zich aan de kas van zijn patroon, waarna hij ontslagen wordt en in 1640 komt hij via wat omzwervingen terug in Hoorn. Na hier korte tijd administratieve werkzaamheden te hebben verricht, vertrekt hij met een schip van de West-Indische Compagnie naar Brazilië, waar hij zijn examen voor notaris aflegt en zich vestigt in San Antonio. Zijn meest voorkomen- de werkzaamheden zijn het oplossen van geschillen tussen Joodse en Portugese kooplieden.

In 1646 breekt de opstand uit tegen de West-Indische Compagnie en Isaac Sweers wordt gevangen genomen en gemarteld. Straatarm komt hij terug in Holland en na een mislukte poging om als koopman zijn geluk te beproeven bij de koopvaardij, tekent hij in 1649 bij de Admiraliteit van Amsterdam. Hij komt te dienen onder Commandeur

van Galen op "de Maen" en vanaf dit moment neemt zijn carrière een grote vlucht.

Zijn ervaring als notaris komt hem goed van pas; hij voert langdurige onderhandelingen over het verkopen van gevangen genomen Moren en het vrijkopen van Christenslaven.

In de zomer van 1649 ontsnappen zowel van Galen als Isaac Sweers ternauwernood aan de dood als zij op hun terugweg naar hun schip door 20 schelmen worden overvallen. Hieraan houdt Isaac Sweers 2 verwondingen over in heup en buik.

In 1652 wordt hij extra ordinarius kapitein en in 1659 ordinarius kapitein in vaste dienst.

Zijn langste reis maakt hij in het eskader van Admiraal de Ruyter. Dit was een tocht via de West-Afrikaanse bezittingen van de W.I.C. naar de West en New Foundland.

In 1655 trouwt hij tussen al deze bedrijven door met Constantia Bloemaert; uit dit huwelijk worden drie kinderen geboren, waarvan zijn zoon Isaac in de voetsporen van zijn vader treedt, en het later tot Commandeur brengt bij de Admiraliteit van Amsterdam.

Na de 2e Engelse oorlog wordt Isaac Sweers tot Schout bij Nacht benoemd en zelfs tot Viceadmiraal. Als admiraal van Ghent sneuvelt in de slag bij Solebay, bereikt hij zijn eerder genoemde hoogste rang van luitenant-admiraal en voert hij het bevel over een eskader.

In 1672 hielp hij met 12 compagnieën matrozen op de schaats bij de verdediging van de waterlinie.

Bijna was hij de hoogste Amsterdamse vlagofficier geworden, maar in het voorjaar van 1673 werd Cornelis Tromp hiervoor uitverkoren en Isaac Sweers leven eindigde in datzelfde jaar, zo- als eerder vermeld, als Viceadmiraal aan boord van het schip de "Witte Oliphant".

Isaac Sweers hield een scheepsjournaal bij dat hij het "Daghregister" noemde.

Hieraan ontleende de redactie van onze scheepskrant de naam van dit blad.

De verblijven aan boord van de nieuwe Isaac Sweers herinneren ons aan de hoogtepunten uit de carrière van haar naamgever, n.l.

Gouda 1666 - de "Gouda" was zijn vlaggeschip in de 4~daagse zeeslag.

Chatham 1667 - als Viceadmiraal nam hij deel aan deze roemrijke tocht, waarbij de Ruyter de kettingen bij Chatham door midden voer.

Solebay 1672 - in deze slag werd hij tijdelijk Luitenant-admiraal.

Waterlinie 1672-1675 ~ ter herinnering aan zijn acties bij de verdediging hiervan.

Schooneveld 1673 - aan deze slag uit de 5e Engelse oorlog nam hij deel als Viceadmiraal.

Kijkduin 1673 - de slag, waarin Isaac Sweers sneuvelde.

De Maen 1649 - het eerste schip, waar- op Isaac Sweers - toen nog adelborst - diende onder de Admiraliteit van Amsterdam.

De Witte Oliphant - het vlaggeschip van Isaac Sweers.

Dan hebben we nog een verblijf:

"Middellandse Zee" 1941-1942. - Dit is genoemd naar het operatie gebied van de torpedobootjager Hr. Ms. Isaac Sweers, die in de nacht van 12 op 13 november 1942 getroffen werd door twee torpedo's van een Duitse U-boot en in korte tijd zonk.

Behalve deze torpedojager is er in 1804 nog een kanonneerschoener te water gelaten, die de naam "Admiraal Sweers" kreeg en die in 1809 in een gevecht tegen de Engelsen ter onder ging.

Uit: het Daghrigister jaargang 3 zeegang9 nummer3.

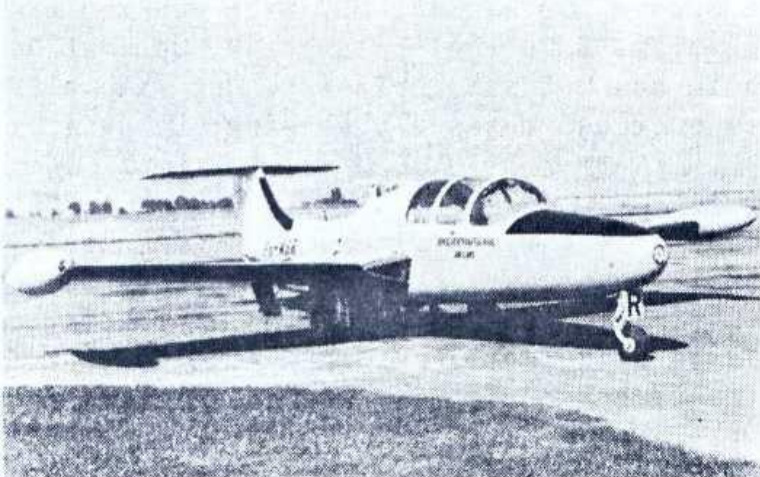
GEÏNTEGREERDE NEDERLANDS-BELGISCHE VLIEGEROPLEIDING TEN EINDE,

BASIS-OPLEIDING VOOR MARINE-VLIEGERS TE EELDE.

Minister W. den Toom van Defensie heeft zijn Belgische ambtgenoot P.W. Segers geschreven, dat van 1 november 1971 af geen Nederlandse vliegers - zowel van de Koninklijke marine als van de Koninklijke luchtmacht - meer op de Belgische basis Brustem zullen worden opgeleid. Daarmee komt een einde aan de geïntegreerde Nederlands-Belgische vlieger-opleiding, die dan tien jaar heeft bestaan. De vliegers van de KM zullen worden opgeleid bij de Rijksluchtvaartschool op het vliegveld Eelde, terwijl de vliegers van de KLu hun opleiding in Canada zullen ontvangen. De Nederlandse minister van defensie heeft zijn beslissing genomen nadat gebleken was, dat de voorwaarden voor voortzetting van de geïntegreerde opleiding, die door België aan Nederland werden gesteld, uit operationeel, opleidingstechnisch en financieel oogpunt bezien, niet aanvaardbaar waren.

Zoals bekend, schaften de Belgen niet - zoals Nederland - de Northrop NF-5 aan, maar de Franse Mirage, als nieuwe straaljager voor hun luchtmacht. Dit had tot consequentie dat de Belgen wijzigingen in hun opleiding moesten aanbrengen. De gevolgen van deze wijziging waren voor

Nederland niet acceptabel. Minister Den Toom keek derhalve uit naar andere opleidingsmogelijkheden voor de Nederlandse vliegers. Tijdens de NAVO-vergadering begin december in Brussel, ontmoette hij zijn Canadese ambtgenoot Donald McDonald, met wie hij in principe overeenstemming bereikte om de aanstaande jachtvliegers, in Canada te laten opleiden, men weet, de zelfde typen jachtvliegtuigen

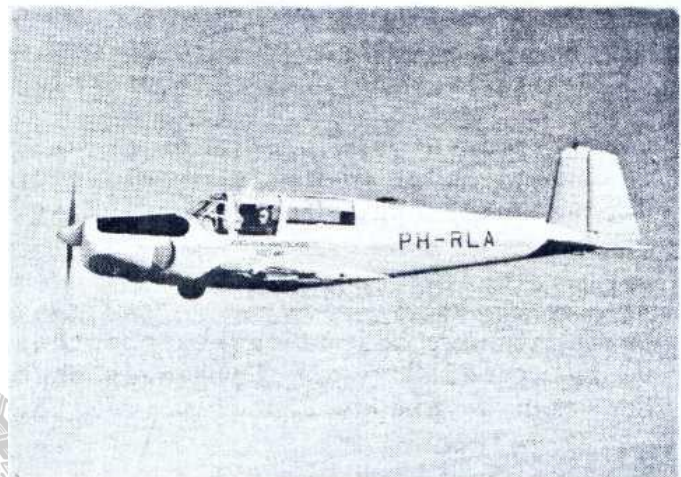
MARINE-VLIEGERS

Aangezien de opleiding van KM-vliegers in nationaal verband goedkoper **en meer aan de** marine-eisen aangepast kan geschieden, is thans eveneens besloten, dat de leerling- vliegers van de MLD i.p.v. te Brustem, in het vervolg bij de Rijksluchtvaartschool te Eelde, zullen worden opgeleid. Het ligt in de bedoeling omstreeks Mei van het volgende jaar met de basis-vliegeropleiding van de aanstaande marine-vliegers te Eelde aan te vangen. Dit impliceert dat op het vliegveld Eelde een marine-detachement zal worden geplaatst. Er zal door de Rijksluchtvaartschool en de KM een gezamenlijke pool van vlieg-instructeurs worden gevormd, waarvan door beide gebruik zal worden gemaakt. Bij deze basis-vliegeropleiding, die circa 12 maanden duurt, zal worden gevlogen op lesvliegtuigen van het type SAAB

"SAFIR" en MORANE SAULNIER "PARIS". Na de basisopleiding zullen de marinevliegers hun aanvullende opleiding krijgen bij VSQ 1, gestationeerd in de Nederlandse Antillen.

SAME S.N.I.A.S. (Morane SauZnier) PARIS II

In de brief aan zijn ambtgenoot Segers, houdt de bewindsman overigens de mogelijkheid open, dat België en Nederland in de toekomst op het terrein van de vliegeropleiding weer samengaan. Tevens verzekert de minister zijn Belgische ambtgenoot, dat de jongste ontwikkeling op generlei wijze invloed zal uitoefenen op zijn streven naar samenwerking tussen beide landen. Hij spreekt de hoop uit dat deze, met name op logistiek- en opleidingsgebied zal blijven bestaan.

Bron: Marine Nieuws 31 december 1970

SAAB "SAFIR" 91D

MARTIN IN BÖDO

Het was januari 1971, de koude oorlog vierde hoogtij. We waren met de Neptune 215 aangewezen om een zoge-naamde "Beat Band" vlucht uit te voeren. Dit was een patrouillevlucht ten westen van Noor-wegen, verdeeld over vier dagen. We startten 8 januari van MVKV om een patrouille vlucht te maken west van Noorwegen. We vlogen op een Nederlandse opdracht, een zogenaamde WALGREEN, uitgegeven door het hoofdkwartier wat zich toendertijd op Walcheren bevond. Aan het eind daarvan landden wij in Andoya, een luchtmacht basis gelegen op een klein schiereiland in het echte noorden van Noorwegen.

We vlogen deze opdracht uiteraard volgens de regels en speurden de zee af naar contacten die afweken van normaal.

Doelen die een beetje verdacht waren werden uitgebreid gefotografeerd en karakteristieken van de eventuele radar uitzendingen op tape opgenomen.

We moesten volgens Intel op MVKV ook op zoek naar een Russisch oorlogsschip van de "Kashin" klasse. Een voor die tijd zeer modern schip voortgestuwd door gasturbines. Wij deden het toen nog met stoom.

Nabij de door Intel op gegeven positie werd de Kashin inderdaad aangetroffen. Al zijn radars, behalve de navigatie radar, stonden stil dus er was weinig te tapen.

We gingen voor de zogenaamde negen punts fotografie. Dat wilde zeggen foto's schuin langs bakboord, stuurboord, voor en achter langs en de laatste met een zeer steile bocht van boven af. Van onze MLD was bekend dat zij een stuk dichterbij foto's namen dan onze andere collega's van de NATO.

Dit wekte nog wel eens wrevel op op bij onze Russische vrienden. Ook in dit geval. We werden onthaald op een kakafonie van geratel, gepiep, gefluit op onze ESM. Een apparaat waarop je (vijandelijke) radars kon peilen, maar ook horen.

Zij hadden hun vuurleidings radar van hun luchtafweerraketten op ons gericht en gelocked. Het precieze geluid is moeilijk te omschrijven, maar het klonk zeer dreigend. We namen het wel op. Ik heb één keer gezien dat de raketten zelf in stelling werden gebracht. Dat duurde misschien twee seconden. Geen kans op ontsnapping dus. Ook deze keer bleef het echter bij de radars.

Na het volbrengen van onze patrouille landden we op Andoya. Het was er glad en er was weinig daglicht. Die tijd van het jaar was dat er niet de gehele dag.

De volgende dag startten we, maakten weer een patrouille en landden op Bödo. Ook een vliegveld in Noorwegen maar zuidelijker gelegen.

De dag er na waren we vrij, dus we konden een biertje drinken. We logeerden in een hotel waar we aten en sliepen. Dit hotel was ook de enige plek in Bödo waar 's avonds live music was, wat wij ons natuurlijk niet lieten ontgaan.

Het was reuze gezellig, alleen het bier was flut. Toevallig hadden we daar bij vertrek uit Nederland rekening mee gehouden. We hadden voldoende dozen blikjes Heineken bij ons om de ergste dorst te lessen.

De leadzanger en gitarist van de band was toevallig een jonge man uit Nederland. Hij had een zwaar Limburgs accent, maar omdat hij in het Engels zong viel dat voor het Noorse publiek niet op.

Na afloop van de avond kwam hij nog even bij ons op de kamer. Hij heette Martin. Je kon zien dat hij al enige tijd in Noorwegen verbleef, want hij verzwoeg de blikjes zo snel dat het zelfs bij ons kenners bewondering afdwong. Ook nam hij af en toe een jenevertje, wat al snel resulteerde in een gemengd accent van Limburgs en een andere, voor ons onbekende taal.

Hij stelde voor om nog even gezellig door te gaan op een andere locatie. Sommigen van ons waaronder ik, stemden in en maakten ons op voor vertrek. Wij namen een doosje bier mee en een fles Bols. Martin was bang dat hij te kort zou komen en droeg de fles Bols zelf. Er werd een taxi gebeld en wij begaven ons naar buiten.

Daar was het verdraaid glad. Reeds de eerste stap van Martin werd hem bijna fataal. Hij ging achterwaards horizontaal en smakte tegen het dek. De fles Bols spatte uiteen en een grote scherf sneed de muis van zijn, ik dacht linker hand, in de lengte volledig door midden. Er was blijkbaar een soort slagader geraakt want het bloed spoot in het rond. Ik greep hem met beide handen bij zijn pols en kneep die met kracht dicht, mijn vingers op die ader. Het bloeden werd aanzienlijk minder. De chauffeur dacht aan zijn bekleding en weigerde ons naar het ziekenhuis te brengen. Mijn collega, SGT Ben de Vries haalde snel twee handdoeken en wikkelde die om onze handen. Toen mochten we in de taxi en werden snel naar het ziekenhuis gebracht.

Daar aangekomen bij de eerste hulp waren ze niet echt blij met ons maar we werden direct

naar een soort operatie kamer gebracht. Ik moest de pols dicht houden tot zij na enige tijd rommelen in zijn wond iets vonden en het ergste bloeden stopte. Na het loslaten verkrampten mijn handen van het knijpen. Dit ging gelukkig snel over.

Martin onderging dit alles gelaten en lag met een enorm stuk in de bibs nog steeds de zelfde wartaal uit te slaan.

Kashin

De Noorse artsen begrepen er niets van en hielden mij ook op de operatiekamer. Ik moest zo veel mogelijk als tolk fungeren. Het hoofd doel was echter, bleek later om Martin op zijn gemak te stellen.

Ik was getuige van een gecompliceerde operatie. Allerlei dingetjes zoals spiertjes, peesjes en adertjes werden aan elkaar gezet. Het duurde alles bij elkaar erg lang. Het hechten van de wond met garen en een kromme naald was ook interessant om te zien. Ik wist niet dat vel zo taai was.

Na de operatie werd Martin ter observatie op genomen en ik mocht weg.

Ik was erg vermoeid en sliep een gat in de dag. Om een uur of elf werd ik gewekt door Martin.

Hij kwam mij bedanken en vertellen dat de artsen tegen hem gezegd hadden dat als ik niet zo had gehandeld, hij hoogstwaarschijnlijk nooit meer gitaar had kunnen spelen. Zijn boterham dus. Graag gedaan zei ik.

Hij ging heen, hierbij nogmaals zeer dankbaar afscheid nemend. Ik bleef nog even plat. Het was toch de hele dag ongezellig bijna donker.

De volgende dag startten we op Bödo en maakten weer een patrouillevlucht om na acht uur te landen op Valkenburg.

Eind goed al goed.

Bron: Verhalen van

Vroege(r)

Indië-onderzoek is 'niet objectief, onafhankelijk en wetenschappelijk'

Auteurs van recent verschenen bundel vinden dat geschiedenis Nederlands-Indië wordt verdraaid

SLOT

Zelf verwijst u graag naar de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit en zegt u de geschiedenis écht wetenschappelijk te benaderen. Tegelijkertijd sluit u de inleiding van uw laatste bundel af met een oproep voor eerherstel voor militairen die naar de voormalige kolonie werden gestuurd. Dat lijkt toch wat op activistische geschiedenis die u zelf zegt te bestrijden? Hoe moeten lezers uw werk nu beoordelen? Heeft men te maken met een onafhankelijk onderzoeker die puur probeert te achterhalen ‘wat er werkelijk is gebeurd’ of is enig activisme u ook niet vreemd en schrijft u met een vooropgezet doel?

“In de inleiding van onze bundel verklaar ik waar de term ‘Eerherstel’ in de titel van onze bundel voor staat. In hoofdstuk tien, Samenvatting, conclusies, verantwoording en dankwoord, staat dat op grond van de nieuwe inzichten in die bundel, eerherstel gewenst is voor enkele eenheden en de Nederlandse krijgsmacht. Dat wil zeggen dat dit pleidooi voor eerherstel een conclusie is uit het onderzoek dat we hebben verricht. Daaruit blijkt dat de beschuldigingen die in het dekolonisatieonderzoek zijn geuit, de eer van betrokken eenheden en de krijgsmacht beschadigen, terwijl wetenschappelijk fundament ontbreekt. Dan is de mijns inziens volgende logische stap dat die aangetaste eer wordt hersteld. Ik zie dat niet als een vorm van activistische geschiedenis, maar als een correcte beschrijving en positionering van de historische gebeurtenissen in de historische context.

Het essay over Rawahgedeh (december 1947) biedt zelfs een nieuw inzicht in wat zich daar destijds heeft afgespeeld. Werd jarenlang beschreven dat sprake zou zijn geweest van een bloedbad waarbij honderden onschuldige burgers zouden zijn vermoord, nu blijkt uit het onderzoek van historicus drs. C. Somers, dat het een reguliere militaire actie was van de Nederlandse militairen, waarbij aan Javaanse zijde ruim honderd slachtoffers vielen.

Volgens historicus prof. dr. P. Romijn (NIOD, hoofdonderzoeker bij het dekolonisatieonderzoek) zou zelfs de bevolking van de kampong zijn vermoord en de kampong in brand zijn gestoken. Uit het VN-rapport van begin 1948, dat al jarenlang beschikbaar en toegankelijk was, blijkt dat deze opvatting onjuist is. Somers laat in zijn essay duidelijk zien hoe de nationalistische propaganda een belangrijke rol heeft gespeeld bij het onjuist verbeelden van deze gebeurtenis.

Het is van groot belang dat historici hierop reageren, het vonnis in de zaak Rawahgedeh was immers voor de directeur van het KITLV de aanleiding en een breekijzer om een groot Indië-onderzoek mogelijk te maken.

Wij willen met de bundel de historische gebeurtenissen van die periode in de historische context beschrijven. Dat vind ik een uitdagend karwei, zeker nu de tijdgeest nogal antikoloniaal is. Maar niet de tijdgeest bepaalt wat er destijds is gebeurd, de feiten in de historische context dienen mijns inziens de doorslag te geven.

In algemene zin vindt u dat ‘de geschiedenis’ te vaak beoordeeld wordt naar de inzichten van het heden. Hoe speelt dat wat u betreft in deze kwestie?

“In het dekolonisatieonderzoek wordt door de onderzoekers vanuit de hedendaagse antiekoloniale invalshoek naar die geschiedenis gekeken. Als u mij vraagt hoe ik nu over kolonialisme denk, vind ik dat dit nu geen aanpak is die steun verdient. Desalniettemin komt het ook nu nog voor. Kijk maar eens naar het beleid van bijvoorbeeld China. Maar ik ben als historicus bezig met de

Javaanse revolutionaire strijders (pemoeda's) op Java, bewapend met puntige bamboesperen, machettes en enkele geweren afkomstig van de Japanners, 1946 (CC BY-SA 3.0 – Tropenmuseum – wiki)

dekolonisatieperiode Nederlands-Indië, 1945-1950. Het kolonialisme is voor mij dan een gegeven, zoals dat ook zo is met de besluitvorming van de Geallieerden in Potsdam juli/augustus 1945, ook met de proclamatie van Soekarno op 17 augustus 1945, evenzeer met de erna uitgebroken wrede, gewelddadige (sociale) revolutie op verscheidene eilanden, het optreden van de strijdgroepen aan die kant, het optreden van de Nederlandse militairen in die extreem gewelddadige context.

Ik ben bezig die gebeurtenissen zo objectief en duidelijk mogelijk te beschrijven. Ik ben niet voor de Nederlandse militairen, ik ben niet tegen Soekarno en Hatta, ik beschrijf wat er destijds is gebeurd. Ik zie dat bij historici van het dekolonisatieonderzoek meespeelt dat men tegen het kolonialisme is, geneigd is het Indonesische perspectief te kiezen en oordeelt op basis van hedendaagse normen en waarden. Dat doe ik niet, dat zie ik als het innemen van een politiek standpunt dat afbreuk doet aan objectieve geschiedschrijving. Zoals eerder gezegd, niet de tijdgeest bepaalt de geschiedschrijving maar de feiten, betrouwbare bronnen en de destijds bestaande historische context.”

Met een 25-ponder schieten artilleristen van de Mariniersbrigade begin 1947 brisantgranaten af bij Tanjungsari, Oost-Java. (Foto NIMH)

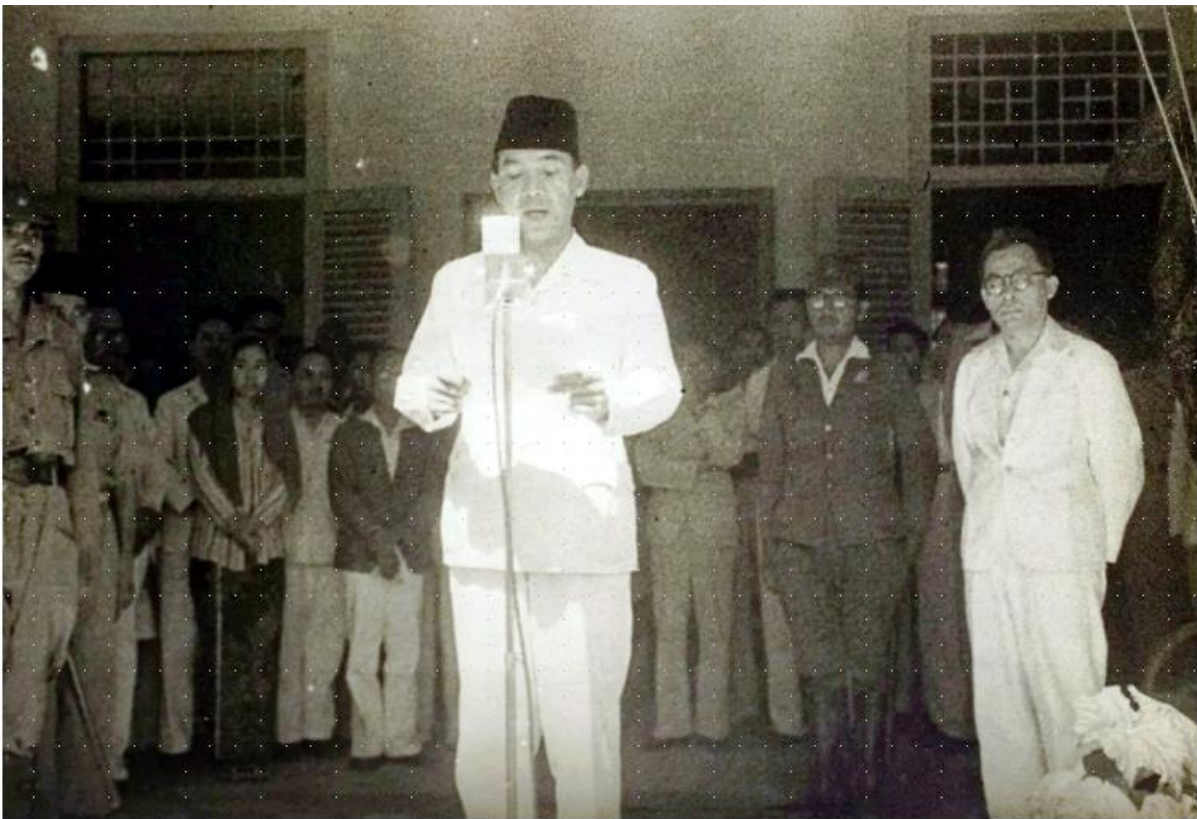
stelt dat in het Indië-onderzoek de ‘stem’ van de Javaan of de ‘onafhankelijkheidsstrijder’ te zwaar wordt gewogen. Kunt u dat toelichten?

“In het dekolonisatieonderzoek wordt het beeld opgeroepen dat het zou gaan om de onafhankelijkheidsstrijders die zich teweer stellen tegen de kolonisator Nederland die de kolonie wilde heroveren. Dat is de historische werkelijkheid niet. Er was sprake van veel gewapende groepen die terreur en geweld uitoefenden, ook op de lokale bevolking, daaronder de gewapende nationalistische groepen, misdadige groepen, de onderwereld, de islamitische Hezbollah, de communistische geïnspireerde groepen, de onafhankelijk opererende *Laskars* die voor eigen gewin optraden. Aan Nederlandse kant, de Nederlandse militairen, speciale troepen, bestuursambtenaren, militaire acties, humanitaire acties, politici, onderhandelingen. Dan de actieve propaganda van Javaanse kant, de tekortschietende en falende propaganda van Nederlandse kant, de falende Haagse politiek. Kortom een zeer complexe situatie.

Als historici in zo’n situatie een groot gewicht willen toekennen aan de ‘Javaanse stem’, is mijn vraag, wat is dat eigenlijk? En de ‘onafhankelijkheidsstrijders’ als samenvattende typering en beeldvorming, raakt ver weg van de historische werkelijkheid. Het risico is dat een historicus verzeild raakt in een dader – slachtoffer beschrijving die geen recht doet dat aan wat er destijds is gebeurd.”

Even terug in de tijd, want er wordt immers al decennia over de dekolonisatie gediscussieerd. U stelt ergens dat discussies over het optreden van Nederlandse politici en de Nederlandse krijgsmacht vaak eenzijdig waren en dat geen acht werd geslagen op de extreem gewelddadige context. Kunt u dat toelichten?

“Al in 1970 schreef Indië-veteraan en socioloog Jacques van Doorn dat het Nederlandse moralisme graag in termen van schuld en schande en zo moeilijk in termen van oorzaak en gevolg denkt over de dekolonisatieperiode. Een moralistische invalshoek leidt ertoe het Nederlandse (militaire) optreden vooral in negatieve termen te beschrijven. Die negatieve benadering past bij het

Soekarno leest de Indonesische onafhankelijkheidsverklaring voor. Rechts in witte kleding Hatta, 17 augustus 1945 (Foto NIMH)

antikolonialisme. Zeker als er geweld aan de orde is neemt die eenzijdigheid nog toe, omdat, ook volgens Van Doorn, Nederlandse historici het moeilijk vinden met geweld om te gaan bij de beschrijving van die geschiedenis.

Dit illustreert dat de keuze van een buiten-wetenschappelijk uitgangspunt leidt tot eenzijdige beschrijving van die geschiedenis. Het is lastig en uitdagend om bij de beschrijving van geweld, waarbij ook de Nederlandse militairen betrokken zijn, voldoende afstand te houden om tot een objectieve beschrijving te komen. De Nederlandse krijgsmacht was aanwezig om orde, rust, zoveel mogelijk het normale economische leven te herstellen en de bevolking te beschermen. Geweld lokt geweld uit; Nederland werd gedwongen vooral reactief op te treden. Wanneer gefocust wordt op het geweld aan Nederlandse zijde ontstaat een onevenwichtig beeld van de gebeurtenissen. Onzuivere beschuldigingen liggen dan op de loer.

Om zo'n complexe geweldsituatie objectief en evenwichtig te beschrijven, is vereist met duidelijke begrippen te werken, een wetenschappelijke methode te gebruiken en geen politiek standpunt ten grondslag te leggen aan het onderzoek.

Als de tijdgeest is dat het Nederlandse kolonialisme als een zwarte periode uit onze geschiedenis moet worden beschouwd, is dat een extra uitdaging voor historici om hun taak uit te voeren. Ik zie nogal wat historici capituleren voor zo'n tijdgeest en zodoende fundamentele concessies doen aan wetenschappelijke geschiedschrijving. Het klinkt misschien allemaal wat zwaar, maar het is van groot belang dat wetenschappelijke geschiedschrijving niet wordt opgeofferd aan hedendaagse politieke overtuigingen. Elke Nederlander heeft er recht op kennis kunnen nemen van onze geschiedenis, die is een belangrijk onderdeel van onze identiteit. Ik denk daarom dat we moeten voorkomen dat we hier verzeild raken in de politieke hoek en gaan denken in donkere bladzijden en de verkeerde kant van onze geschiedenis. Die bladzijden en kanten bestaan niet. Dat zijn uitspraken van politici en diplomaten. De geschiedenis is ons verleden, dat moeten we kennen en begrijpen. Daaruit kunnen we lering trekken en ons voordeel mee doen. Het is mijns inziens een naar een afgrond voerende weg als we onze geschiedenis verwijderen, door die met hedendaagse normen en opvattingen te beoordelen. Dat lijkt mij niet alleen arrogant, maar ook schadelijk voor een juist begrip over waar we vandaan komen. Het essay van drs. P. Loukes beschrijft dit, hij vraagt zich af wat het belang ervan is om in termen van boetedoening de eigen geschiedenis te beschrijven."

Voor de bundel selecteerde u naar eigen zeggen auteurs op basis van 'hun expertise en op het hanteren van een onafhankelijke, wetenschappelijke werkwijze.' Wat dat aangaat wekt onder meer de bijdrage van Maarten de Jongh Swemer wat verbazing. Deze auteur lijkt geen moeite te hebben gedaan professionele afstand te houden. Hij heeft het bewonderend over 'onze jongens' die na de Tweede Wereldoorlog streden tegen Javaans neokolonialisme. Aangezien in de bundel veel kritiek wordt geleverd op vermeend 'vooringenomen en moralistisch' onderzoek van de wetenschappelijke instituten, lijkt het mij vreemd om dan zelf ook een moralistische toon aan te slaan. Waarom hebt u dit soort bijdragen toch opgenomen in de bundel?

"De passage waar u naar verwijst is de slotlinea van het essay van vijfendertig pagina's van Maarten de Jongh Swemer. Zijn bijdrage is mede opgetekend vanuit een directe persoonlijke ervaring opgedaan tijdens de dekolonisatieperiode en jaren later tijdens zijn bezoeken aan Indonesië, waarbij hij door het beheersen van de taal toegang kreeg tot plaatsen die voor een ander niet bereikbaar zijn. Dat geeft naar mijn mening meerwaarde aan zijn beschrijving.

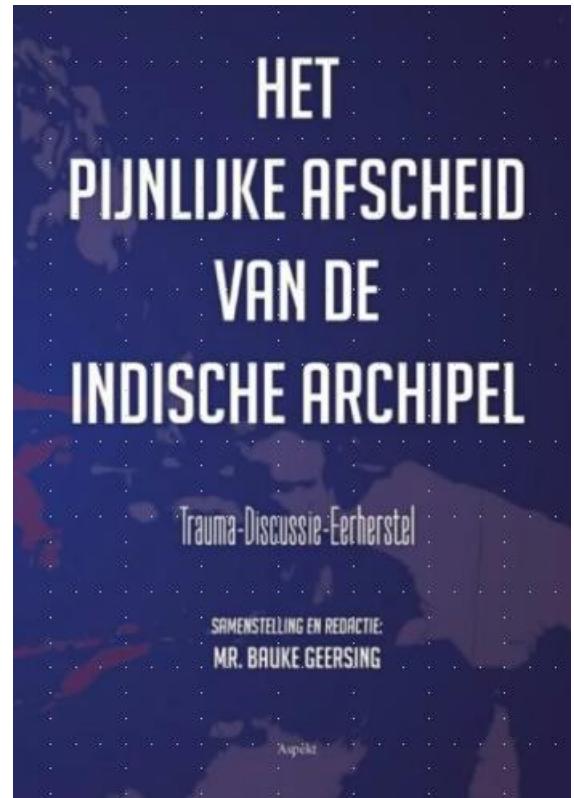
Zijn historische beschouwingen van aspecten van het Nederlandse kolonialisme en van het optreden van de Nederlandse militairen op verschillende plaatsen in de Archipel zijn mijns inziens zakelijk en met militaire expertise geschreven. Zeker, zijn persoonlijke betrokkenheid is ook duidelijk in die beschrijving. Zijn conclusie, dat onder leiding van Soekarno en Hatta het beleid van de nationalistenvan meet af aan was gericht op het overnemen van de rol van Nederland, wordt ook door andere essays in de bundel bevestigd.

Zoals in de Inleiding staat, hebben de auteurs meegewerkt vanuit hun achtergrond en expertise. De formulering 'onze jongens' duidt inderdaad op betrokkenheid, maar in het kader van het gehele essay lijkt mij dat niet een moralistische toon. Het is de formulering van zijn eindconclusie die mijns inziens wordt gedragen door hetgeen hij in het essay opschreef. Voor de lezer controleerbaar, ook waar het betreft de gevolgde methode en gebruikte bronnen.

Datzelfde geldt voor de bijdragen van enkele Indië-veteranen en de samenvatting van de standpunten van het Veteranen Platform en het Veteraneninstituut. Die bijdragen, hoewel geen wetenschappelijke verhandelingen, zijn geplaatst omdat die inzicht geven in de opvattingen van betrokken personen, ervaringsdeskundigen, en instellingen. In onze bundel is van de auteurs een duidelijk cv opgenomen. Dat biedt de lezer inzicht in hun expertise en de mate van wetenschappelijke ervaring. Op die manier is ook in deze bijdragen zoveel mogelijk rekening gehouden met de basisgedachte die ten grondslag ligt aan de principes, Eerlijkheid, Zorgvuldigheid, Transparantie, Onafhankelijkheid en Verantwoordelijkheid, zoals omschreven in de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit 2018.”

Heeft u nog plannen voor andere publicaties?

“Momenteel staat niet een vierde boek op stapel. Wel heb ik plannen om belangrijke aspecten van deze geschiedenis verder uit te diepen. De commissie-Bussemaker die recent is ingesteld wil de kennis van onze dekolonisatiegeschiedenis voor het middelbaar onderwijs verbeteren. Dat is een belangrijke doelstelling, waar ik graag mijn medewerking aan wil geven door middel van essays. Het is ook van belang dat in (wetenschappelijke) tijdschriften en in de mainstreammedia meer evenwichtige aandacht komt voor deze belangrijke periode uit onze geschiedenis. Ook daaraan wil ik bijdragen blijven leveren.

Het pijnlijke afscheid van de Indische Archipel – Bauke Geersing red.

Bron: 33/2023

HISTORIEK
ONLINE GESCHIEDENISMAGAZINE

Tot volgende week...